

**KAYSERİ
TEREKE
DEFTERLERİ
ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA
(1700-1730)**

Yrd.Doç.Dr.
Muhiddin TUŞ

Cumhuriyet Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü
Öğretim Üyesi.

Osmanlı tarihinin önemli kaynak grubu arasında yer alan şer'îye sicilleri, son yıllarda araştırmacıların dikkatini üzerine fazlaca çekmektedir. Kuşkusuz, bu kaynak grubuna ilk kez işaret edenler ve önemini belirtenler arasında yer alan Ömer L. Barkan ve Halil İnalçık gibi isimler gelmektedir¹. Bunların yaptığı çalışmaları daha sonraları diğerleri takip eder. Sicillerin öneminin anlaşılmasından sonra² bunların bir katalogunun yapılmasına girişilmiştir³. Bu katalog çalışması, sicillerin önemini bir kat daha artırırken, aynı zamanda üzerinde araştırma yapanların sayısını da çoğaltmıştır⁴. Bu inceleme de, böyle bir etkilenmenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

¹ Halil İnalçık'ın bu konuda yaptığı ilk çalışmalardan biri olarak şu makale örnek gösterilebilir: "Bursa Şer'îye Sicillerinde Fatih Sultân Mehmed'in Fernânları", *Bellefen* XI/II (1947). Ömer L. Barkan'ın bu konudaki çalışması, özellikle de terekeleri konu edinen klasikleşmiş eseri, "Edirne Askerî Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545-1659)", *Belgeler* III/5-6, (1966).

² Katalog çalışması ile ilgili şimdiye kadar yayımlanmış çalışmalar şunlardır: Osman Ersoy, "Şer'îye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", *AÜ. DTCTF. Dergisi*, XXI/3-4 (1964); Aynı yazar, "Şer'îye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", *TAD*. XIII/24, (1979-1980); Mücteba İlgürel, "Şer'îye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", *İÜ. EF. Tarih Dergisi*, 28-29, (1975); Yusuf Halaçoğlu, "Şer'îye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", *İÜ. EF. Tarih Dergisi*, 30, (1976); Yusuf Oğuzoğlu, "Şer'îye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", *TAD.*, XIV/25, (1981); Rifat Özdemir, "Şer'îye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", *FÜ. SBED*. 1, (1986).

³ Sicillerdeki bilgilerin önemine işaret eden son çalışmalar olarak şunları zikredebiliriz: Cahit Baltacı, "Şer'îye Sicillerinin Tarihsel Önemi", *Osmanlı Arşivleri Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul 1985; Rifat Özdemir, "Şer'îye Sicillerinin Sosyo-Ekonomik Tarih ve Halk Kültürü Açısından Önemi", *I. Battalgazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Malatya 1986; son olarak, sicillerin tutulmasından, mahkemenin işleyişine kadar geniş bir alanı kapsayan bir çalışma için bakınız, Abdülaziz Bayındır, *İslâm Muhakeme Hukuku Osmanlı Devri Uygulaması*, İstanbul, 1986.

⁴ Son yıllarda, yukarıda da belirtildiği gibi bir çok defterin transkribe ve değerlendirmesi, bunlardan istifade edilerek (bu incelemenin yazarının da yaptığı gibi) hazırlanmış Yüksek Lisans ve Doktora çalışmaları vardır.

Bu araştırma, Kayseri Şer'îye Sicilleri'nin XVIII. yy.ın ilk 30 yılını ihtiva eden dilimine ait terekelerdeki bilgilere dayanmaktadır. Bu sicillerdeki terekeler ile ilgili bilgiler, sicilleri değerlendirmenin avantaj ve dezavantajlarını etraflıca belirleyen Ö. L. Barkan'ın tespitleri⁵ doğrultusunda değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu noktadan yola çıkılarak elimizdeki çalışmada bazı hususlar; Kayseri insanının ev dünyası, çocukları, eşleri ve isimleri ile, bu isimlerine ilave olarak kullandığı lâkap ve unvânları; buradan yola çıkılarak da, sosyal statüleri ile terekelerde mûrislerin vârislere bıraktıkları miras miktarına bakılarak da ekonomik durumları değerlendirilmeye çalışılacaktır.

NÜFUS

Buna göre, Millî Kütüphanede bulunan 1700 - 1730 yıllarını ihtiva eden 107'den 125 numaraya kadar devam eden toplam 19 adet defterde tespit edilen 198 tereke incelemeye tâbi tutulmuştur⁶. Bu terekelerin ise % 70'i (138 tereke) müslümanlara, % 30'u (60 tereke) hristiyanlara aittir. Erkeklerin % 58 (115)'ini müslim, % 25 (50 tereke)'ini de zimmîler teşkil ediyor. Tablo I'de de görülebileceği gibi, erkekler arasında bu oran % 70'e %30'dur. Geriye kalan % 16.6 (33 tereke)'sı da kadındır. Kadınların da, genel toplam içinde % 11.6'sını (23 tereke) müslümanlar, % 5 (10 tereke)'ini hristiyanlar oluşturuyor. Burada da kadınların % 70'ini müslim ve geriye kalan % 30'unu da gayrimüslimler teşkil ediyor. Aynı durum, tereke sahiplerinin çocukları için de varit olup, çocukların dışındaki mirasçılar arasında da görünüş hemen hemen aynı paraleldir. Buradan, Kayseri'deki nüfusun 2/3'nün müslümanlardan oluştuğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

⁵ Ömer L. Barkan, sicillerdeki terekelerin mahzurlarını geniş olarak ele almış ve tartışmıştır Bkz. *age.*, 74-78.

⁶ Bu konuda Tablo XIII'e bakınız.

TABLO I: TEREKELERİN DİNE ve CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

	Toplam Tereke Sayısı	ERKEKLER		KADINLAR		Tereke Sahiplerinin Çocukları	Diğer Tereke Fertleri	Toplam
		Genel İçinde	Erkek Arasında	Genel İçinde	Kadın Arasında			
Müslim	138	115		23		418	212	768
%	%70	%58	%70	%11.62	%70	%71.58	%62	%69
Zimmî	60	50		10		166	127	353
%	%30	%25	%30	%5	%30	%28.42	%38	%31
Toplam	198	165		33		584	338	1121
%		%83.40		%16.60				

Geçmişten bu döneme doğru nüfus oranlarını takip ettiğimizde şu sonuç ortaya çıkıyor: Kayseri hakkında yaptığı araştırmalarıyla tanınan R. C. Jennings, 1500 yılında, % 86 müslüman, % 14 hristiyan hâne oranı tespit etmiştir; 1523'de ve 1550'de % 81'e %19; yüzyılın sonlarına doğru 1585'de de % 78'e %22 hâne müslüman nüfusun hristiyanlar karşısındaki oranının bulunduğunu tespit ediyor⁷. Aynı şekilde, XIX.y.y.'daki bilgiler de bu doğrultudadır⁸.

HÂNE SAYISI

Bu konuya geçmeden önce aile ve önemi ile ilgili bazı hususları belirtmekte fayda vardır: İnsanın birey olarak teşekkül etmesindeki rolünün ötesinde, toplumun en küçük sosyal teşekkülü olan aile, temeli çok eskilere dayanmakla birlikte değişik toplumlarda farklı boyut ve muhtevalar kazanmıştır⁹. Bu farklılıklar, bazen, aynı toplumda fakat, değişik zaman boyutunda, bazen de, aynı zaman içinde ama, başka bir mekânda oluşabilmektedir. Bu açıklamalardan sonra, nicelik yönünden İslâmiyet öncesi Türk ailesi ile İslâmiyet sonrası Türk ailesini, sürekli değişen dünyamızda bütünüyle aynı

⁷ Ronald C. Jennings, "Urban Population in Anatolia in the Sixteenth Century", *JMES*, 7 (1976), 27-34.

⁸ Besim Darkot, "Kayseri", *İA*, VI., (İstanbul tarihsiz) 486-487.

⁹ Bu konuda bakınız, Rifat Özdemir, "Tokat'ta Ailenin Sosyo-ekonomik Yapısı (1771-1810)", *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu*, Ankara 1987, 81 vd.

kabul etmek mümkün değildir. Keza, müslüman aile ile İslâmî Türk ailesi de aynı değildir. Bu mülâhazalar Kayseri için de geçerlidir. Bu noktada "İncelediğimiz tereke kayıtlarına göre Kayseri'de XVIII. yy.da bir aile kaç kişiden oluşmaktaydı?" sorusuna cevap arayabiliriz.

Bu soruya verilecek cevap, belki de Osmanlı tarihi kaynaklarında kullanılan "hâne"¹⁰ sayısı ile ilgili yapılan tartışma ve değerlendirmelere ışık tutacaktır¹¹.

TABLO II: TEREKE SAHİPLERİNİN EVLİ – BEKÂR – DUL VE ÇOCUK DURUMLARI

Dul – Bekâr				Evlî		
Çocuklu		Çocuksuz		Çocuksuz	Çocuklu	Toplam
Kadın	Erkek	Erkek	Kadın			
3	7	1	3	4	120	138
10		4				
1	4	1	2	5	47	60
5		3				
15		7		9	167	198

Terekelerden yola çıkarak hâne meselesini ele almadan evvel yukarıda 198 terekenin tasnifine ilâve olarak şu bilgileri de vermekte fayda vardır: Tablo II'de de görüleceği üzere Müslüman tereke sahiplerinden 14 tanesi dul veya bekârdır. Bunların da 6'sı kadın, 8'i iktisadî erkek; hristiyanların da dul veya bekâr olan 8 terekeden 3'ü kadın 5'i de erkektir. Sonuçta 22 dul veya bekâr vardır. Yine bunların 4 müslüman ve 3 hristiyan tereke sahiplerinden hiç birinin çocuğu yoktur. Bunların bekâr olmaları kuvvetle muhtemeldir. Bu bekâr ve dullar, hâne içindeki çocuk sayılarını hesaplarken, rakamları kısmen de olsa etkileyecektir.

Tablo I'de de görüleceği üzere, incelenilen 198 terekede, 17 adet hamile ile birlikte toplam 584 çocuk tespit edilmiştir. Buradan, kabaca, tereke başına 2,94 çocuğun isabet ettiği görülür. Bundan, bekâr olması muh-

¹⁰ Bu konudaki tartışma ve kabul edilen rakamlarla ilgili olarak bakınız, Osman Turan, *Selçuklular ve İslâmiyet*, İstanbul 1980³, 214; Faruk Sümer, "Kayı", *İA*, C.VI (İstanbul tarihsiz), 461; Ömer L. Barkan, "Tarihî Demografî Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", *Türkiyât Mecmuası*, X, (1951), 7; Ronald C. Jennings, s.51.

¹¹ Hânedeki nüfus ile ilgili olarak 1.88'den 9.60'a kadar değişen rakamlar kullanılmaktadır. Bu konuda genel bir tartışma ve rakamların durumu ile ilgili diğer bilgiler için bkz. Nejat Göyünç, "Hâne Deyimi Hakkında", *İÜEF. Tarih Dergisi*, 32, (1982), 351-348.

temel olan 7 tereke sahibini düşerek hesaplama yaptığımızda ise, tereke başına isabet eden çocuğun sayısı 3.05'e çıkmaktadır. Bunu bir aile olarak düşündüğümüzde, aileyi oluşturan bireylerin sayısı 4.89'a ulaşmaktadır.

Öte yandan terekelerde, İslâm miras hukukuna göre mirasdan pay alma hakkı olan başka insanlar da yer almaktadır. Bunlar arasında vefat edenlerin anne ve babaları, kız ve erkek kardeşleri, amca çocukları ile torunlar bulunmaktadır. Terekelerde bu kâbilden 338 kişi tespit edilmiştir. Bunların hepsinin tereke sahipleri ile aynı mekânı yani evi paylaştıklarını düşünmek doğru olmasa gerektir. Olsa olsa ebeveynler için geçerli olabilir ki, o da, 51 anne ve 13 baba ile toplam 64 kişidir¹². Neticede bunu da aynı mekânı paylaşan insan sayısına eklersek, aynı hâneyi paylaşan kişilerin ortalama sayısı 5,21 kişiye ulaşır.

ÇOCUKLAR

Bekâr veya evli, çocuklu-çocuksuz incelenilen 198 terekede hamileler de dahil olmak üzere toplam 584 çocuk tespit edilmiştir. Bu çocukların aileler arasındaki dağılımı, tablo III'de de görüleceği üzere, şu şekilde olmuştur:

TABLO III: AİLEDEKİ ÇOCUK SAYISI

Ailedeki çocuk sayısı		Çocuk sayılarının ailelere göre dağılımı											Top.	
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Hamile		
Aile Sayıları	Müslim	Aile	8	23	28	31	23	11	6	3	3	2		138
		Ço.	-	23	56	93	92	55	36	21	24	18	12	418
		%		5.5	13.4	22.3	22	13.2	8.6	5	5.7	4.3		
	Zimmî	Aile	8	8	14	9	11	4	3	3	-	-		60
		Ço.	-	8	28	27	44	20	18	21	-	-	5	166
		%		4.8	16.9	16.3	26.5	12	10.8	12.7				

Tablo III'de de görüldüğü gibi Kayseri'de ailedeki çocuk sayısı, hiç çocuğu olmayan aileden 9 çocuklu aileye kadar geniş bir dağılım göstermektedir. 138 müslüman tereke sahibinden 8 tanesinin, ya bekâr ya da dul olmalarından veyahut da evliliklerine rağmen, doğumun gerçekleşme-

¹² 51 anne ve 13 babanın da 8 tanesi, hem baba ve hem de anne birlikte aynı terekede yer almaktadır. Bunun 3 tanesi zimmîlere, 5 tanesi de müslümanlara aittir. Bu rakamlar bizi, anne ve babanın bazılarının tereke sahiplerinden ayrı oturmadığı, en azından anne ve babanın çocuklarından birileriyle birlikte kaldıkları tahminine götürmektedir.

mesinden dolayı hiç çocuğu yoktur¹³. 23 tereke sahibinin de 1 çocuğu vardır. 2 çocuğu olanlar 28 aile, 3 çocuklu 31 aile, 4 çocuklu 23 aile, 5 çocuklu 11 aile, 6 çocuklu 6 aile, 7 çocuklu 3 aile, 8 çocuklu 3 aile, 9 çocuklu 2 aile bulunmaktadır. Ailelerin sahip oldukları çocuklarla ve bunların toplam sayıları ile ilgili gelişmeleri yukarıdaki tabloda gayet açık bir şekilde izlemek mümkündür. Sonuç olarak gerek aile sayısı gerekse toplam çocuk sayısında yığılma 1-4 çocuklu ailede meydana gelmiştir. 3'e kadar çocuk sahibi olan ailelerin sayısı 90 (% 65.21) iken bunların çocukların toplam sayısı ise 172 (% 41.14)'dir. 4'e kadar çocuk sahibi olan ailelerin sayısı ise 113 (% 81.88) iken bunların çocukların toplam sayısı ise 264 (% 63.15)'dür.

Zimmîlerdeki durum da şu şekildedir: Bunların çocuk sayılarındaki dağılım 7'ye kadar çıkmıştır. Zimmîlere ait toplam 60 tereke sahibinin 8 (% 13.3)'nin hiç çocuğu yoktur. Tabloda da görüldüğü gibi, 4'e kadar çocuğu olan tereke sahiplerinin sayısı 50 (% 83.33)'dir. Bunların toplam çocuk sayıları da 107 (% 64.45)'dir.

Neticede her iki dinî cemaat içinde ailelerin çocuk sayılarıyla ilgili rakamlarda ortaklık görülmekte; çocuk sayılarındaki yığılma da 1-4 çocuk arasında toplanmaktadır.

EŞ SAYILARI

Bilindiği üzere evlilik yoluyla oluşturulan aile, çok eski bir olgudur. Bütün toplumlarda görülmesine karşın evlilik ve aile yapısı çeşitli toplumlarda farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Ataerkil aileden, anaerkil aileye; poligamiden endogami, egzogami, polijini, poliandri ve monogamiye kadar değişik şekillerde görülmektedir.

İslâmiyet öncesi Türklerde genellikle evlilikler tek eşli (monogami) olmasına karşın¹⁴, İslâmiyet'in erkeklerin dört kadına kadar evlenmeye –bazı şartlarla birlikte- izin vermesinden¹⁵ ve Türklerin müslüman olmasından sonra Türkler arasında da çok eşli evlilikler görülmeye başlanmıştır.

İslâmiyet'in izin vermesine ve Türkler arasında da çok eşli evlilikler görülmesine bakarak herkesin 4 kadınla evli olduğunu düşünmek doğru değildir. Burada, bir de, terekelere dayalı olarak incelediğimiz dönemde

¹³ Bu konuda Tablo II'ye de bakınız.

¹⁴ Rifat Özdemir, "Tokat", 106.

¹⁵ *Kur'an*, 4/3

Kayseri`de çok evliliğin durumunu tartışacağız. Bu tartışma bağlamında ilk olarak "Müslüman tereke sahipleri arasında kaç kişi birden fazla kadınla aynı zaman dilimi içinde evlenmiştir?" İkinci olarak da, "Bu tür evliliklerde ne tür etkenler rol oynamıştır?" Sorularına cevap aranacaktır.

1700-1730 yılları arasında Kayseri`ye ait incelenen şer`iye sicillerinde kayıtlı 198 tereke arasında birden fazla kadınla aynı anda evli bulunanların sayısı sadece 10`dur. Tablo IV`de de görüleceği üzere, bu rakamın, toplam 198 tereke sahibi içindeki oranı % 5.05, müslümanlara ait 138 tereke sahibi arasında % 7.24 ve sadece 115 adet müslüman erkek tereke sahipleri arasında da % 8.69`dur. Bunun da sadece bir tanesi 3 kadınla evlidir¹⁶. Burada şu soru akla gelebilir: "Bu insanlar niçin ikinci kez evlenme ihtiyacı hissettiler?" Ya da şöyle sorabiliriz: "İki veya daha fazla kadınla evlenmelerinde neler etkili olmuştur?"

Terekelerde bu sorulara cevap teşkil edebilecek bir iki özelliği göz önünde bulundurabiliriz. Başka bir ifade ile, terekeler aracılığıyla şu hususları sorgulayabiliriz: Çok eşli ailelerin ekonomik durumları, sosyal statüleri ve çocuk durumları.

İlk olarak, "Acaba, bunlar ekonomik durumları iyi olduğu için mi başka bir kadınla daha evleniyorlar?" sorusuna cevap arayabiliriz. Tereke sahiplerinin hayatta iken ekonomik durumlarının ne olduğunu kesin olarak bilemiyoruz; ancak, terekelerde paraya dönüştürülmüş olan mirasın miktarının onların yaşamları sırasında sahip oldukları ekonomik potansiyeli yansıtabileceği nitelikte olduğunu düşünüyoruz. Bu açıdan çok eşli erkeklerin tereke değerlerine bakıldığında, Bağçecizâde el-Hac Mehmed'in terekesi (değeri 12182 kuruş) ile es-Seyyid el-Hac Abdulvahhab Ağa b. Ebubekir Paşa'nın terekesi (değeri 1987 kuruş) hariç, diğerlerinin hepsi 400 kuruşun altındadır. Bu 400 kuruşun toplum içindeki yerini belirlemek için, incelenilen 198 terekenin % 76'sının 0-799 kuruş arasında yer aldığını ifade etmemiz yeterli olacaktır.

Bağçecizâde el-Hac Mehmed ile es-Seyyid el-Hac Abdulvahhab Ağa b. Ebubekir Paşa'nın terekelerinin, diğerlerine nispetle durumlarının iyi olduğu sonucuna varılsa da, bu bizi, birden fazla evlenmeleri durumunda zengin olmalarının etkili olduğu sonucuna götürmemektedir. Çünkü, tereke

¹⁶ Bu oran Tokat'ta %15.38`dir. Bkz. Rifat Özdemir, "Tokat", 106.

değeri 1000 kuruşun üzerinde olanlar (yaklaşık % 20 oranında) arasında –bu ikisinin dışında- iki veya daha fazla kadınla evlenenlere rastlanmamıştır. Bu durum da, bizi, ikinci bir kadınla evlenmelerde zengin olmanın veya olmanın ilk planda çok fazla etkili olmadığı sonucuna götürmektedir.

TABLO:IV: BİR DEN FAZLA EVLENEN TEREKE SAHİPLERİ

TEREKE SAHİPLERİ	Eş	Çocukları		Hamile	Toplam Çocukları	Miras Değeri	Vergilerden kalan
		Erkek	Kızı			Kuruş	Kuruş
İbrahim Beğ b. Mustafa	2	0	1	1	2	317.5	297
el-Hac Musa b. el-Hac Yunus	2	1	2		3	319	307
Halil Beşe b. Salih	2	2	4		6	81	-
Osman b. Ebubekir	2	2	0		2	91	87
Hasan b. Şaban	2	2	0		2	295	285.5
el-Hac Ebubekir b. İbrahim	2	3	3		6	394.5	264
Es-Seyyid el-Hac Abdulvahhab Ağa b. Ebubekir Paşa	2	3	3		6	1987	1909
Bağçecizâde el-Hac Mehmed	2	4	1		5	12182	10447.5
el-Hac Mehmed b. İbrahim	3	5	2	1	8	-	-
İbrahim	2	5	1		6	92	-

Diğer taraftan, bu insanların sosyal statülerini, isimlerinin yanında ifade edilen lâkap veya unvanlara bakarak belirlemeye çalışıyoruz. Bunun da birden fazla evlilikte ne derece etkili olduğu pek açık değildir. Buna rağmen yapılan tespitler şunlardır:

Bu tereke sahiplerinin arasında 5 tanesi *hacı*'dir; biri *bey* ve diğeri de *beşe*'dir. *Hacı* olanlardan bir tanesi aynı zamanda hem *seyyid* hem de *ağâ*'dir. Bir diğeri ise *zâdegân*'dır. 3 tanesinin de, bir unvan ve lakabı bulunmamaktadır. Ancak burada, şahısların sahip olduğu bu özelliklerin birden fazla evlenmelerinde etkili olup–olmadığı tespit edilememiştir.

Son bir husus da, çok kadınla evlilikte, çocukların rolünün olup olmadığı hususudur. Birden fazla evlenen 10 kişiden 4 tanesinin çocuklarının sayısı 3'den az (2 tanesinin iki, biri 3 ve biri de 1 ve eşlerinden biri de hamile)'dir. Diğerlerinin çocuk sayıları 5 ve 6'dan yukarıdır.

Vefat eden tereke sahiplerinin, her ne kadar yaş durumlarını açık- lar bir kayıt yoksa da normalde belli bir yaş limitine ulaştıktan sonra öldüğü kabul edilebilir. Bunu da, çocukların '*kebir*'(büyük) olarak kaydedilmesinden çıkarmak mümkündür. Çok eşle evlilere baktığımızda da, 1/3'ünün

'sagir'(küçük) kaydedildiği; genellikle de kız çocukların hem 'sagir' hem de sayı olarak az olduğu görülmektedir. Her ne kadar çocuksuz aile bulunmuyorsa da, İbrahim Beğ b. Mustafa'nın hiç erkek çocuğu olmadığı sadece bir kızı olduğu; Osman b. Ebubekir ile Hasan b. Şaban'ın da ikişer erkek çocukları olmasına rağmen kızlarının olmadığı anlaşılmaktadır. Diğerleriyle ilgili enteresan özellikler tespit etmek mümkündür: Bağçecizâde el-Hac Mehmed, vefat etmeden önce 4 oğul bir küçük kız sahibidir. Aynı şekilde İbrahim, vefat etmeden önce 5 oğul bir küçük kız sahibidir. İbrahim Beğ b. Mustafa'nın ise, sadece bir kızının olmasının yanında, vefatından önce eşlerinden birisi de hamiledir. Bu tür tespitleri çoğaltabiliriz; ancak bu tespitlerden şu sonuca ulaşmak mümkündür: Tereke sahipleri, ilk evliliğinin üzerinden belli bir süre geçtikten sonra çocuklarının olmaması durumunda ve neslini devam ettirmek için çocuk sahibi olmak ve aynı zamanda çocuk sahibi olmanın getirdiği sosyal ve psikolojik bir çok avantajlardan yararlanmak için yeniden evlenmektedirler. Bu olgu, incelemeye tâbi tuttuğumuz terekelerden birinde açık bir şekilde belirtilmektedir. Ayrıca bu durum, diğer araştırmacılar tarafından da tespit edilmiştir¹⁷.

Netice olarak, incelendiğimiz terekelerde, dinî yönden çok evliliğe belli şartlar ve sınırlar dahilinde izin verilmiş olmasına rağmen bu husus fazla yaygın değildir. Bunun yaygınlaşmasının ve itibar edilmesinin bu noktada izahı güçtür. Az miktarda görülen birden fazla evlenmeler, kişinin ne gelir durumundan kaynaklanmakta ne de dinin müsaadesine istinaden yapılmaktadır. Belki, çocuk sahibi olma düşüncesi çok fazla etkili olmaktadır, denilebilir¹⁸.

İSİMLER

İsim, bir kimseyi anlatmaya, hatırlatmaya yarayan sözcüktür. İnsanlar da birbirlerini anlatmak ve hatırlatmak üzere kendilerine –çocuklarına- isimler vermektedirler¹⁹. Türklerde ad koyma, çok eski ve önemli bir

¹⁷Günümüzün Türk toplumu hakkında yapılan araştırmalarda bunun en önemli sebep olduğu vurgulanmıştır. Bkz. Nermin Erdentuğ, *Sosyal, Âdet ve Gelenekler*, Ankara 1977, 112-113, 138. Karşılaştırmız, Rifat Özdemir, "Tokat", 115-120.

¹⁸Burada, mesele kadınların ve erkeklerin bazı isteklerinin oynadığı rol açısından ele alınmıştır.

¹⁹İsimlendirmenin onomastik açısından bir değerlendirmesi için bakınız Doğan Aksan, *Her Yöniyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara 1995, 415-453.

gelenektir²⁰: Dede Korkud hikayelerinde buna dair örnekler mevcuttur²¹. Biliyoruz ki, Türkler çocuklarına ad koyarken, tesadüfi ve gelişigüzel davranmazlar. Bu sebeple, incelendiğimiz dönemdeki terekelerde mevcut şahısların isimlerinden yola çıkarak bazı tespitler yapmaya çalışacağız. Ayrıca bu insanların bazıları, isimlerinin yanına, ya doğuştan ya da sonradan lâkap veya unvân niteliğinde ilaveler aldıkları görülmüştür. Bunlar da tartışılacaktır.

İncelediğimiz dönemdeki terekelerde toplam 1440 şahıs ismi zikredilmiştir. Bunların içinde en büyük yekûnu % 46.45 (669 kişi) ile müslüman erkekler teşkil etmektedir. Keza, müslüman kadınlar da zimmî erkek ve kadınları sayısından daha fazladır: % 22.85 (329 kişi). Zimmî erkekler % 19.80 (285 kişi) ve kadınları da % 10.90 (157 kişi)'dir. Toplam şahısların genel dağılımına göre bu oran da, % 69.30 (998 kişi) müslüman ve % 30.70 (442 kişi) zimmî olarak ortaya çıkmaktadır²².

TABLO V: TEREKELERDEKİ İSİMLER

	ERKEK		KADIN		Toplam
	Adet	İsim	Adet	İsim	
Müslim	669	84	329	53	998
%	46.45		22.85		69.30
Zimmî	285	140	157	98	442
%	19.80		10.90		30.70
Toplam	954	224	486	151	1440
%	66.25		33.75		100

Bu tablonun yanı sıra isimlerin çeşitliliği açısından meseleyi ele aldığımızda, şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Tespit edildiği üzere müslüman şahısların sayılarının çokluğuna karşın, bazılarının birkaç isim üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Dolayısıyla müslümanların isimleri kullanım sıklığı açısından zimmîlere göre daha düşüktür. Müslümanlar 669 kişide 84 ay-

²⁰ Bkz. Şakir M. Üküttaşır, "Türklerde Ad Verme ile İlgili Âdet ve İnanmalar", *Türk Kültürü*, S.10 (Ankara 1963), 7-12; Abdulkadir İnan, "Türk Destanlarına Genel Bir Bakış" *Makaleler ve İncelemeler*, Ankara 1968, 232.

²¹ Orhan Ş. Gökyay (Hz.), *Dede Korkud Hikâyeleri*, İstanbul 1976, 50 ve başka yerlerde; karşılaştırınız, Aydın Oy, Dede Korkut Kitabında Kahramanların Ad Almaları", *Türk Dili*, IX, (Ankara 1959), 150-152.

²² Bu konuda karşılaştırma için bakınız Tablo V'e.

rı isim kullanırlarken, zimmîler 285 kişi için 140 farklı isim kullanmışlardır²³. Buna göre, müslüman erkekler arasında ortalama her 100 kişiden 8'i aynı ismi kullanmalarına karşın zimmîlerden ortalama her 100 kişiden 2'sinin ismi ortaktır. Kadınlar arasında da bu oran, müslüman kadınlarda % 6.2, diğerlerinde % 1.6²⁴ dır²⁵.

Hristiyanlardaki bu yaygınlığa karşın müslümanlarda yığılmanın sebebi nedir²⁶? Bu yığılmanın sebebini, çocuklarına vermek için yeterince isim bulunmadığına, yani ad yokluğuna bağlamak mantıklı bir izah gibi görünmemektedir. Bu olsa olsa, dönemin insanların düşünce ve zihniyet de birlikteliğin, bütünlüğün göstergesi olarak izah edilebilir. Çünkü, yoğunluk bakımından ilk 24 isimde (% 3.58) 581 kişi (% 86.84) toplanmıştır. Zimmîlerde aynı oranda % 86 kişiyi 89 değişik isimle adlandırmışlardır. Müslümanlardaki bu 24 isimin ortak özelliği, İslâm'ın Peygamberinin isimlerinden biri veya çocuklarının, yakın çevresinin ya da diğer semavî dinlerin peygamberlerine ait olmasıdır²⁷. Bu şekilde hareket etmelerinde, Hz. Muhammed'in, Allah'tan naklen, "Ben keremime layık olanı yaptım: İsmi Ahmed ve Muhammed olan kimseyi Cehenneme sokmam", "Bir evde şu üç isim olsa, o eve fakirlik girmez. O üç isim Muhammed, Ahmed ve Abdullah'tır", "Kim oğluna benim muhabbetimden dolayı Ahmed yahut Muhammed ismini korsa, oğlu ve kendisi Cennet'te benimle beraber olurlar" gibi sözlerinin (hadislerinin)²⁸ etkisi olmuştur. Esasen terekelerdeki 'el – Hac'ların ve 'es-Seyyid'lerin çok fazla olması bu düşünceyi teyit eder mahiyettedir.

Kadınlarda da aynı düşünce etkili olmuştur. İlk sıralarda bulunan 10 isimde (% 18.86) 232 kişi (% 70.51) toplanmıştır. Bu isimler de yine,

²³ Bakınız Tablo VI'ya.

²⁴ Müslüman kadınlar için Tablo VII'ye, hristiyan kadınlar için de Tablo IX'a bakınız.

²⁵ Bu tür bir değerlendirme için aşağıdaki makale bize ışık tutmuştur: R. W. Bulliet, "First Names Political Change in Modern Turkey", *İJMES*, 7/1976, 489-495.

²⁶ Belirtilmesi gereken bir husus da tereke sahiplerinin % 35 (70 tereke) iktisadî, çocuklarına yakını olan bir şahsın adını vermektedir. Meselâ, tereke sahibinin babası tereke sahibine, tereke sahibi veya eşi çocuklarına kendi adlarını (22 terekede) vermişlerdir. Bu hususun ayrı bir izahı var mıdır? Şimdilik bunu bilemiyoruz.

²⁷ Bu çokluğa Yuzo Nagata da işaret ediyor. Bkz. Y. Nagata, "16.yy'da Manisa Köyleri", *İÜ. EF. Tarih Dergisi*, 32, (Mart 1979), 375.

²⁸ Muinüddin Muhammed Emin Hirevî, *Maricu'n – Nübbivve, Altıparmak Peygamberler Tarihi*, sad. A. F. Meyan, İstanbul 1977³, 250-251.

Hız. Muhammed'in ya annesi, ya eşleri ve çocukları ya da sahabe kadınlar ile diğer semavî peygamberlerle ilgilidir.

İlginç olan ve belirtilmesi gereken bir diğer husus da, İslâmiyet öncesine ait izleri hatırlatması bakımından ya da kitlenin millî benliğiyle ilgili olarak terekelerdeki şahıslarda Türkçe isimlere çok az sayıda rastlanmasıdır. Bu durumun, toplumun İslâmî kültürle iyice kaynaştığını ve millî kimliğinden ziyade İslâmî kimliğiyle özdeşleşmesinden kaynaklanmış olduğunu söylemek mümkündür.

Zimmî terekelerdeki isimler, daha önce de belirtildiği gibi, çeşit olarak çok olmasına karşılık şahıs sayısı olarak daha azdır. Bu da, isimleri aynı olan şahısların oranını azaltmaktadır. Zimmî kadın ve erkeklerde, isimlerin yaygınlık oranı hemen hemen birbirine yakındır²⁹. Başka bir ifade ile, müslümanlardaki gibi bir yığılma olmamıştır. Bu belki de, zimmî topluluk arasında, gerek millî bütünlüğün olmaması gerekse aynı din içinde mezhep ayırımının çok kuvvetli olmasından kaynaklanmış olabilir³⁰?

²⁹ Hristiyan erkekler için Tablo VIII'e, kadınlar için de Tablo IX'a bakınız.

³⁰ Zimmî toplumun müslümanlar karşısında bir bütün gibi görünmesi veya öyle düşütülmesi bu ve benzeri durumlardaki bazı değerlendirmelerde, çoğu kez araştırıcıyı yanılgıya sevk etmektedir. Bu sebeple, değerlendirme, zimmîlerin gerek mezhebini gerek milliyetini tespit ettikten sonra yapılırsa daha anlamlı ve daha doğru olabilir. Bu safhada, tereke kayıtlarındaki bilgilerin yetersizliğinden dolayı bizim zimmîleri bu şekilde bir ayırma tâbi tutma imkanımız yoktur.

Zimmî tereke kayıtlarının okunmasıyla ilgili de bazı sıkıntılarımız var: Zimmîlere ait kayıtlardaki isimlerin doğru okunduğu hatta doğru yazıldığı bile şüphelidir: Kâtip, zimmî bir ismi yazarken çoğu kez farklı harfler kullanmakta: Meselâ, Yasef, bazen Yaseb şeklinde yazılmış (biz bunu burada ayrı kabul ettik ve ayrı gösterdik) bazen de Yuseb şeklinde kaydetmiştir. Asudar, bir yerde Asuvada, bir başkasında da Asudar şeklinde yazılmıştır. Yine Tuvande, Turinde mi; Hatun, Hotun mu; Horimsemi ile Horisim aynı mıdır? Bu tür problemler kâtipin yazım şeklinde kaynaklanabileceği gibi bizim yanlış okumamızdan da kaynaklanabilir. Çoğu araştırıcılar da bu kaygılara istinaden zimmîlere ait isimlerle fazlaca ilgilenmemişlerdir. Yanlışlarıyla da olsa biz bu isimleri burada ifade etmeyi uygun bulduk.

TABLE: VI TEREKELERDE GEÇEN MÜSLÜMAN ERKEKLERİN İSİMLERİNİN LİSTESİDİR

Sıra	İsimler	Adet
1	Muhammed/ Mehammed/ Mehmed	122
2	Mustafa	50
3	İbrahim	48
4	Ahmed	46
5	Ali	46
6	Hüseyin	31
7	Osman	28
8	Abdullah	25
9	Hasan	24
10	Ebubekir	23
11	Ömer	21
12	Süleyman	15
13	Halil	14
14	Veli	14
15	İsmail	11
16	Mahmud	11
17	Yusuf	11
18	Kasım	8
19	Hamza	6
20	Musa	6
21	Yahya	6
22	Cafer	5
23	Salih	5
24	Şaban	5
25	Abdülkadir	4
26	Abdülkerim	4
27	Abdurrahman	3

28	Abdulfeddah	3
29	Feyzullah	3
30	Lütfullah	3
31	Sefer	3
32	Abbas	3
33	Hikmet	3
34	Abdullahad	2
35	Sadullah	2
36	Murtaza	2
37	Recep	2
38	Yakup	2
39	İshak	2
40	Hızır	2
41	İlyas	2
42	Derviş	2
43	Abdülbaki	1
44	Abdülcabbar	1
45	Abdülcilil	1
46	Abdülhalim	1
47	Abdulkasım	1
48	Abdülmenen	1
49	Abdülümün	1
50	Abdürrezzak	1
51	Abdusselam	1
52	Abdulvahap	1
53	Atullah	1
54	Abdi	1
55	Bayezit	1
56	Bayram	1

57	Bektaş	1
58	Cuma	1
59	Ebamüslim	1
60	Emrullah	1
61	Eyyüb	1
62	Feyzullah	1
63	Halid	1
64	Handan	1
65	Hanife	1
66	İsa	1
67	Kalender	1
68	Kays	1
69	Keşali	1
70	Mecdullah	1
71	Mehdi	1
72	Murad	1
73	Nasuh	1
74	Necmi	1
75	Numan	1
76	Resul	1
77	Sagur	1
78	Satılmış	1
79	Seydi	1
80	Selim	1
81	Şerif	1
82	Veliyuddin	1
83	Yunus	1

TABLE: VII TEREKELERDE GEÇEN MÜSLÜMAN KADIN İSİMLERİNİN LİSTESİ

Sıra	İsimler	Adet
1	Fatma	64
2	Ayşe	58
3	Emine	30
4	Hatice	22
5	Şerife	13
6	Asiye	11
7	Ümmügülüm	10
8	Salihha	9
9	Havva	8
10	Meryem	7
11	Raziye	7
12	Sabire	7
13	Esmehan	7
14	Safiye	6
15	Kamile	5
16	Sabiha	5
17	Sakine	5

18	Rabia	4
19	Rahime	5
20	Ümmihan	4
21	Zarife	4
22	Fahriye	3
23	Hafize	2
24	Miyase	2
25	Nesli	2
26	Satı	2
27	Selime	2
28	Saide	2
29	Aliye	1
30	Atike	1
31	Atiye	1
32	Ballı	1
33	Belkis	1
34	Cennet	1
35	Döndü	1

36	Endam	1
37	Ese	1
38	Halime	1
39	Nuri	1
40	Hüsniye	1
41	Kerime	1
42	Makbule	1
43	Mürkerreme	1
44	Neslihan	1
45	Seniha	1
46	Seyyide	1
47	Stdika	1
48	Sitti	1
49	Şehri	1
50	Vim	1
51	Zeynep	1

TABLO:VIII TEREKELERDE GEÇEN HRİSTİYAN
ERKEKLERİN İSİMLERİ

Sıra	İsimler	Adet
1	Marat	17
2	Karabet	10
3	Serkız	9
4	Kirkor	8
5	Yaseb	7
6	Yasef	7
7	Abraham	6
8	Asudadır	6
9	Bogos	6
10	Sefar	6
11	Bali	5
12	Merderos	5
13	Nikegos	5
14	Yuri	5
15	Avanos	4
16	Hıdır	4
17	İsa	4
18	Semiyon	4
19	Torros	4
20	Arzman	3
21	Ayan	3
22	David	3
23	Ercümen	3
24	Eriton	3
25	Hacı	3
26	Mikail	3
27	Oğurlup	3
28	Pedros	3
29	Şahin	3
30	Aratyon	2
31	Asai	2
32	Danil	2
33	Debimteri	2
34	Delot	2
35	Devlet	2
36	Enestaş	2
37	Erayman	2
38	Fahkoç	2
39	Hacadur	2
40	Kablan	2
41	Karib	2
42	Kıyas	2
43	Kibril	2
44	Kirkor	2
45	Kizilet	2
46	Nikola	2
47	Merderos	2

48	Ovannes	2
49	Sugar	2
50	Şahbaz	2
51	Yakob	2
52	Abad	1
53	Ağak	1
54	Ağayır	1
55	Ağriz	1
56	Ahudadır	1
57	Andriyanos	1
58	Ansadaş	1
59	Aradik	1
60	Arslan	1
61	Artıyon	1
62	Astagan	1
63	Ayana	1
64	Ayaz	1
65	Baden	1
66	Badış	1
67	Barsım	1
68	Beryam	1
69	Bordek	1
70	Braşkoh	1
71	Bugidis	1
72	Bunyat	1
73	Buvan	1
74	Çeşimi	1
75	Dabinehir	1
76	Dasil	1
77	Dimitri	1
78	Ecebalı	1
79	Edenhorlu	1
80	Ekrap	1
81	Ekubek	1
82	Elsan	1
83	Enestedan	1
84	Enestaş	1
85	Evadik	1
86	Felbos	1
87	Gayan	1
88	Gergöz	1
89	Hacik	1
90	Hansi	1
91	Harimballı	
92	Hasvan	1
93	Havr	1
94	Hüdaverdi	1
95	İbherham	1

96	İmmadon	1
97	İnebek	1
98	İnsidaş	1
99	İpili	1
100	İsak	1
101	İstankir	1
102	İstenak	1
103	Karagöz	1
104	Kazluye	1
105	Kelkos	1
106	Kemadon	1
107	Kereki	1
108	Kısmır	1
109	Kızırkoç	1
110	Korkoç	1
111	Kuridak	1
112	Lirebin	1
113	Mardıya	1
114	Markos	1
115	Matos	1
116	Melkom	1
117	Menay	1
118	Mirim	1
119	Noriser	1
120	Ogursu	1
121	Orham	1
122	Pavlos	1
123	Pedri	1
124	Polat	1
125	Sahak	1
126	Satı	1
127	Sehbali	1
128	Sekor	1
129	Semiyon	1
130	Sofi	1
131	Suda	1
132	Surma	1
133	Tanrıverdi	1
134	Tehrüpiri	1
135	Todar	1
136	Urip	1
137	Yuribali	1
138	Yuridan	1
139	Yuvanir	1
140	Zekeriya	1

TABLO IX: TEREKELERDE GEÇEN HRİSTİYAN
KADINLARIN İSİMLERİNİN LİSTESİDİR

Sıra	İsimler	Adet
1	Marim (Meriyem)	20
2	Ene	8
3	Sofya	6
4	Elton	5
5	Marinos	4
6	Nazlı	4
7	Sultan	4
8	Turinde	4
9	Gülhatun	3
10	Hatun	3
11	Horimsemi	3
12	Manenda	3
13	Yazgül	3
14	Agisa	2
15	Desbine	2
16	Destegül	2
17	Hayzi	2
18	Hotun	2
19	Hovas	2
20	Sirat	2
21	Temam	2
22	Ağsapon	1
23	Ağti	1
24	Ahanos	1
25	Altike	1
26	Anastasule	1
27	Anmine	1
28	Artine	1
29	Aşabet	1
30	Atun	1
31	Ayhaturun	1
32	Bahar	1
33	Bekre	1
34	Çiçek	1
35	Elisut	1
36	Elizavet	1
37	Ertika	1
38	Enite	1
39	Estiyane	1
40	Fabiane	1
41	Fotina	1
42	Gölcihan	1
43	Güldalı	1
44	Gülfaton	1
45	Gülnik	1
46	Gülüvate	1
47	Hacık	1
48	Hanende	1

49	Hanos	1
50	Horisim	1
51	Hursem	1
52	İlina	1
53	İncu	1
54	İncule	1
55	Kamene	1
56	Karem	1
57	Kalgule	1
58	Kalkrar	1
59	Kemmiye	1
60	Kemsiye	1
61	Kismet	1
62	Kipervene	1
63	Kulisan	1
64	Larizafriye	1
65	Lorvil	1
66	Marat	1
67	Marip	1
68	Markirya	1
69	Martos	1
70	Mecmune	1
71	Menkat	1
72	Meznik	1
73	Narhatun	1
74	Nihatun	1
75	Nurvane	1
76	Olsaberet	1
77	Orbismert	1
78	Safariye	1
79	Safeste	1
80	Salta	1
81	Sarah	1
82	Saye	1
83	Sehatun	1
84	Semiyoluk	1
85	Semmi	1
86	Seyahan	1
87	Sucud	1
88	Sukuriye	1
89	Şehzade	1
90	Torunlu	1
91	Turdende	1
92	Turfabende	1
93	Turfaniz	1
94	Turin	1
95	Varsun	1
96	Zartor	1

LÂKAP VE UNVANLAR

Terekelerde, şahıslar belirtilirken, bazen yalnız isimleri verilmekle yetinilmiyor, aynı zamanda başka kelimeler de kullanılıyor. Kuşkusuz, lâkap veya unvan olarak nitelendirilen bu kelimelerin kullanılması³¹, belge kaydının lüzumundan kaynaklanmamıştır. Bu daha çok, kişinin günlük hayatta kullanmış ve onunla tanınmış olmasıyla ilgilidir. Şimdi, bir insan veya toplum kişiye neden isminden başka yardımcı isimler koyma ihtiyacı hissediyor? Bu yardımcı isimlerin kişiye kazandırdığı bir şey var mıdır? Ya da bu lâkap ve unvanların toplum içindeki fonksiyonu nedir? Bu bölümde bu soruların cevapları tartışılacaktır.

İnsanların birbirlerine veya çocuklarına isim vermeleri, onları diğerlerinden ayırt etmeleri amacından kaynaklanmaktadır. Bunun dışında kişiye, unvan veya lâkap gibi vasıflandırmalar yoluyla yeniden isim verme ihtiyacı, kişinin toplum içindeki statü ve rolünü belirlemek ve kişinin toplum karşısındaki konumunu tayin etmek amacından doğmuştur. Bunlardan bazılarını devlet unvan olarak verdiği gibi bazılarını da halk veya kişi lâkap olarak vermektedir³². Böylece kişiler, birbirleri hakkında verdikleri lâkap veya unvanlarla, ek bilgilere gerek kalmaksızın karşısındakileri daha iyi tanıyorlar ve konumlarını tayin edebiliyorlar. Bu lâkap ve unvanlardan insanlar, bazen zarar gördüğü, mağdur olduğu gibi çoğu kez de fayda elde etmektedirler. Bu nedenle çoğu kişi, değişik yollarla bunlardan birine sahip olmaya çalışmaktadır. Öyle ki bu, kişiyi bazen meşru olmayan yollara da itmektedir. Böyle durumlarda, ilgili otorite kaynağı (toplum/devlet) tarafından gerekli tedbirlerin alındığı görülmüştür. Bu açıklamalardan sonra, terekelerde kayıtlı bulunan lâkap ve unvanlara geçebiliriz.

³¹ *Meydan Laurosse*, "Lâkap", VII/779; *Meydan Laurosse* "Unvan", XII/426; Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Ankara 1972⁶, 536, 814. Ayrıca, M. Kemal Özergin, kişi adının beş unsurdan meydana geldiğini belirterek, lâkapların kişileri şerefletirmek, tariflemek ve küçültmek amacıyla kullanıldığını ifade ediyor. Yine, lâkap olarak da Şemseddin, Alaeddin vs gibi sıfatları ifade ederek, bunların da 16. yy. kadar kullanıldığını ve günümüzdeki Mehmed Ali, Namık Kemal gibi iki isim geleneğinin de sondaki 'din' eki düşerek bu lâkaplardan kalma olduğu bilgisini vererek sözlerine devam ediyor. Bkz. M. Kemal Özergin, "Türklerde Lâkap Alma Adetine Dair", *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi* 12/249, (Nisan 1970).

³² Bahaeddin Yediyıldız, "Türk Vakıf kurucularının Sosyal Tabakalaşmadaki Yeri", *Osmanlı Araştırmaları*, III, (1982), 143-164.

Lâkap veya unvânî bulunan tereke sahipleri arasında, en çok hacca gitmiş olan ve *el – Hac* diye nitelendirilenler yer almaktadır³³. Tablo X’da da görüleceği üzere, müslüman tereke sahipleri arasında % 34.78 (48 kişi)’inin lakabı '*el – hac*’dır. Müslümanlara ait 138 terekenin yaklaşık % 50 (68 tereke)’sinde, terekede isimleri zikredilen şahıslardan en az birisinin hacca gitmiş olduğu görülmüştür. Bunların da toplam sayısı 103 kişidir. Bunlar arasında, tereke sahiplerinin babalarının yanı sıra oğulları, eşleri gibi şahıslar da yer almaktadır.

İslâm dininde Hac ibadeti zenginler için farz kılınan dinî bir görevdir. Hacca giden tereke sahiplerinin çoğunun (%80-38 tereke) terekelerinin değerinin miktarı 400 kuruşun üstündedir. Bu da bir ölçüde, bu kişileri tam anlamıyla zengin saymamıza yetmiyorsa da, hacca gidebilecek kadar mal varlığının bulunduğu sonucuna götürmektedir. Buradan hareketle, tereke değerleri 400 – 700 kuruş arasında olanların gelir durumlarının ya da zenginliklerinin, vasat seviyede bulunduğunu söylemek mümkündür.

TABLO:X TEREKELERDEKİ HACI KAYITLARI

Tereke Sahibi	TS Babası	TS Çocukları	TS Eşi	Kadının Babası	Ve Diğerleri	Defter Numara ve Yeri
X						107-99
	X					109-139
X						109-141
				X		111-10
				X		111-10
K.				X		111-14
X	X		X			111-20
				X		112-36
X				X		113-91
X		X				113-91
	X					113-92
X				X		113-94
X				X		113-98
X		X				113-98
X				X		113-99
X						113-100
				X		113-101
				X		113-102
				X		113-104
K.				X	x	113-106
	X					113-107
X						113-108

Tereke Sahibi	TS Babası	TS Çocukları	TS Eşi	Kadının Babası	Ve Diğerleri	Defter Numara ve Yeri
				X		118-26
X						118-118
	X					118-128
				X		118-129
X						118-130
X						120-101
X						120-105
X	X					120-110
X	X	X				120-146
X		x				120-151
X						120-151
X	X					120-153
X						120-160
X						120-167
K.			x			120-167
						121-53
X	X			X		121-156
	X			X		121-199
X				X		121-208
X				X		121-210
X	X			X		121-213
K.	X			X	X	121-133

³³ Hac ve hacı ile ilgili şu kaynaklarda bilgi vardır: A.J. Wensinck, “Hac”, *İA.*, V., (İstanbul. 1988) 12. vd.; Mehmed Z. Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I., İstanbul. 1983³, 659 vd.; *Türk Ansiklopedisi*, XVIII 266; vd. *Yeni Türk Ansiklopedisi*, III, 1166.

X	X					114-147
X						114-161
X	X	X		X		114-162
X						114-162
K				X		115-136
X	X					115-139
	X			X		115-154
	X					115-154
X						115-158
X		X				117-17
X						117-30
X						118-16

X						122-29
X	X					122-31
X						122-40
X				X		124-6
X						124-22
X						124-23
X				X		124-36
X	X					124-114
X	X				X	125-60
				X		125-90
X				X		125-91
X						120-154
45	20	6	2	27	4+1	66 Adet

(K. Kadın, TS. Tereke Sahibi)

Hacılarından sonra ‘*es-seyyid*’ler³⁴ gelmektedir. Seyyid, Arapça bey, efendi, soyu – sopy veya şahsî özellikleriyle öne çıkmış kişi diye tanımlanmaktadır. Terim olarak, Hz. Hüseyin yoluyla Hz. Peygamberin torunlarına yani O’nun soyundan gelenlere denilmektedir. Hz. Hasan soyundan gelenlere de *şerif* adı verilmektedir³⁵. Bu unvana sahip olanlar, Hz. Peygamberin hadisleri gereğince imtiyazlı bir grup haline gelmişlerdir. Bunlara her türlü sosyal itibar ve sıkıntı çekmemeleri için de ekonomik menfaatler temin edilmiş ve devlet de, bunlara bazı vergi muafiyetleri sağlamıştır. Öyle ki, diğer insanlardan ayırt edilmeleri ve görüldüklerinde saygıda kusur edilmemesi için yeşil bir sarık veya alâmet bulundurmaları istenmiştir. İşte *şerif* veya *seyyid*’lerin bu sosyal ve ekonomik ayrıcalıkları diğer insanları da cezbetmiş, insanların bunların arasına karışmak için değişik yollar denemesine neden olmuştur.

³⁴ Seyyid ve Şerif ile ilgili olarak, T.W. Haig, “Seyyid”, *İA.*, X, (İstanbul tarihsiz) 543; C. Von Arendonk, “Şerif”, *İA.*, XI, (İstanbul tarihsiz) 435 vd.; Necdet Sakaoğlu, “Seyyidlik Sarığı Sarmak”, *Tarih ve Toplum*, 3/14, (Şubat 1985), 35-38; *Türk Ansiklopedisi*, XXVIII, 490; *Türk Ansiklopedisi*, XXX, 262; *Yeni Türk Ansiklopedisi*, IX., 3535; *Yeni Türk Ansiklopedisi*, IX., 3860.

³⁵ Hz. Hasan soyundan gelen erkekler için ‘*şerif*’, kadınlar için de ‘*şerife*’; Hz. Hüseyin’in soyundan gelen erkekler için ‘*seyyid*’, kadınlar için de ‘*seyyide*’ unvanları verilmekteydi. Ancak, terekelerde, erkekler için hep ‘*seyyid*’ unvanı kullanılmıştır. Burada, bunların Hz. Hüseyin soyundan gelmiş olmasından kaynaklandığını düşünebiliriz, ama aynı insanların gerek hanımları gerekse kızları ‘*seyyide*’ değil ‘*şerife*’ unvanını kullanmaktadırlar. Sadece kendi adı *şerife* olanlar ‘*seyyide*’ unvanını kullanıyorlar. Klasik bilgilerin dışında meydana gelen bu durumun neden kaynaklandığı anlaşılmış değildir.

TABLO:XI TEREKELERDEKİ SEYYİD KAYITLARI

Tereke Sahibi	Tereke Sahibi- ni Babası	Çocukların Sayıları	Eşi	Kadının Baba- sı	Ve diğerleri	Defter Numara ve yeri
X	X	4x			X	109-139
X		2x				109-141
X		2x				111-10
K.X		2x		X		111-10
		1x	X			111-13
				X		111-20
X	X					111-59
X	X	3x				113-90
X	X	5?				113-92
K.X		3x		X		113-101
K.X				X	X	113-113
X	X	2x				113-107
		4x	X			113-107
		4x	X			113-108
K.		4x	X			113-115
K.	X	7x	X			115-115
		3x	X			115-124
X		3x	x	X	X	115-124
K.X		3x				115-136
-1X		4x				115-139
		2x	X	X		115-154
X	X	8x				116-16
-1X		5x	X			116-21
		2x	?	X		116-139
X	X	4x	X	X		117-17
X	X	3x				117-30
		1x	X			118-31
X	X	1?				118-120
		4x	X	X		118-128
X		3x	X	X		118-130
K.X				X	X	120-101
-3		8x	X			120-110
		4x	X			120-151
X	X	4x			X	120-153
X		1x				121-156
-1		4x	X	X		121-232
X	X	1x			X	122-29
X	X	4x			X	122-40
		2x	X	X		122-54
		3x	X			122-62
X		2x	X	X	X	122-63
X		1x			X	122-64
		3x	X			124-6
X	X	5x	X	X		124-22
X	X	2x				124-23
X		6x				124-36
X		3x				124-114
-2		4x	X	X		125-80
X		1x	X			125-90
K.X		1x		X		125-91
		9x	X			51 Adet
6K.24	15	45	2E	17	9	Toplam
30	T.143		22K			Toplam

(TS. Tereke Sahibi, E. Erkek, K. Kadın, - .Çocuklardan Seyyid Kaydedilmeyenlerin Sayısı)

Tablo XI'de de görüleceği üzere, tereke sahiplerinin % 22 (30 tereke)'si *seyyid*'dir. Bu *seyyid*ler sadece 51 adet tereke kaydında rastlanmıştır. Bunların % 59 (30 tereke)'u tereke sahibidir; bunun da % 20 (6 tereke)'si kadınlara, geri kalan % 80 (24 tereke)'ni de erkeklere aittir. Bunların dışında, 15 tane tereke sahibinin babası; 47 terekede de, tereke sahibinin 157 çocuğu; 2'si erkek, 22'si kadın olmak üzere 24'ü eş; 15'i terekelerde ismi geçen kadınların babası ve 'diğerleri' hânesinde de 9'u da *seyyid* olarak tespit edilmiştir.

Tereke sahipleri arasında *seyyid* olanların oranı % 22 iken bir nesil sonra diyebileceğimiz, tereke sahiplerinin çocukları arasındaki bu oran % 34.21'dir. Bu durumda *Seyyid*lerin giderek artmakta olduklarını rahatlıkla söyleyebiliriz. Kayseri'de bu artış oranı, buradaki tespite göre % 12.48'dir. Bu kadar hızlı artış neden kaynaklanmaktadır. Osmanlı Devleti için '*seyyid*'ler önemli bir problem kaynağı idi. Bu sebeple, bunların meseleleriyle ilgilenmek üzere devlet, *Nakibü'l-Eşraf* lığı kurmuştur. *Nakibü'l-Eşraf*, hem *seyyid*'lerin haklarını koruyacak hem de *seyyid*'lik iddialarında bulunanların belgelerini inceleyecekti. Fakat, diğer Osmanlı müesseseleri gibi bu da, bozulmaktan nasibini almış ve görevini tam anlamıyla yerine getiremez olmuştur. İncelenilen dönemde *seyyid*'lerin sayısındaki artış, işte bu sosyal ve ekonomik ayrıcalıklardan kaynaklanmaktadır. Kaldı ki, bu artış sadece Kayseri'de incelenilen döneme mahsus değildir. Farklı yer ve zamanda benzeri durumlar ortaya çıkmış; devlet de buna karşı belgelerini iptal etme gibi değişik tedbirler alma yoluna gitmiştir³⁶.

Kayseri'de *sâdât* arasına karışmanın yolu olarak, terekelerde, sahte belge düzenleme yoluyla *seyyid* olunduğuna dair bir bilgi yoktur. İzlenebildiği kadarıyla burada, '*seyyid*'lik nesep yoluyla geçmektedir. Böylece *sâdât* arasına girme yollarından biri –o da çocukları için geçerli- olan evlilik usûlünün kullanıldığı söylenebilir: Çünkü, 21 tane (toplam içinde % 41.17) *seyyid*, *seyyide* olmayan bir kadınla evlendiği halde, 23 tane *seyyide* (%45), *seyyid* olmayan bir erkekle evlenmiştir. 5 tanesinde (59.8) de her ikisi de *seyyid*'dir. Kalan iki tane tereke sahibinin karısının babası *seyyid* kaydedilmesine rağmen kadında böyle bir kayıt yoktur. (Bu ikisinin de 23 '*seyyide*'ye eklenmesi gerekir.)

³⁶ Yücel Özkaya, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*, Ankara 1985, 228-229.

Seyyid'lerin ekonomik durumlarına baktığımızda; tereke sahibi *seyyid*'lerden iki tanesinin –defterin sonu yırtılmış olduğundan- yekûn miras değeri belli değildir. Geride kalan 28 terekenin % 30.28 (11 tanesi) 400 kuruşluk meblağın altındadır. % 28.57'sinin (8 tereke) tereke değeri de 1200 kuruş ile 13000 kuruş arasında değişen miktardadır. Buna göre '*seyyid*'lerin yarısından fazlasının terekelerinin değeri 500 kuruşun üzerindedir. Her ne kadar 1/3'den fazlasının tereke değerleri, diğerlerine nazaran yüksek ise de, '*seyyid*'lerin sahip oldukları sosyal ve siyasî itibara göre maddî varlıklarının vasat olduğunu söyleyebiliriz.

Terekelerde, *hacı* ve *seyyid*'lerden sonra en çok kullanılan unvan-lâkaplardan birisi de '*efendi*'dir³⁷. *Efendi*, Türkçe'ye Yunanca'dan geçmiş ve yavaş yavaş '*çelebi*' ile yer değiştirmiştir. Devlet kademesinde değişik yerdeki şahıslara farklı zamanlarda bu unvan verilmiştir. Keza bugünkü anlamı da eskiye göre farklılaşmıştır. Fakat XVIII. yy.'daki anlamına göre, bunu, genellikle ilmiyeye mensup şahısların kullandıkları söylenebilir. Ancak, terekelerde bunu kullananların mesleklerini açıkça belirtir bir bilgi yoktur. Mevcut bilgilerden çıkarabildiğimiz sonuçlar şunlardır: Toplam 16 terekede *efendi* tespit edilmiştir. Bunların içinde de 20 tane *efendi* unvanlı şahıs vardır. Bunun 5 tanesi tereke sahiplerine; diğerleri, tereke sahibinin yakınlarına aittir. Bunlardan bir tanesi, hem tereke sahibinin kendisi *efendi* hem de babası; diğer birinde tereke sahibi kadının kocası ile onun babası; bir başkasında ise, tereke sahibi kadının babası ve dedesi birlikte *efendidir*.

Tereke sahiplerinden *efendi* olanların terekelerinin maddî değerlerine bakarsak; iki tanesinden biri 432 diğeri 322 kuruştur; diğerleri ise daha düşüktür. Buna göre, *efendilerin* maddî değerlerinin çok iyi olmadığı düşünülebilir.

İlmiye sınıfı ile ilgili olarak '*molla*', '*çelebi*' ve '*halife*' kullanılmıştır. Bunlardan '*molla*' 10 terekede, '*çelebi*' 8, '*halife*' de 1 terekede kullanılmıştır. '*Molla*'³⁸ unvanına sahip 5 tereke sahibi vardır. Diğerleri, ailenin öteki üyelerine aittir. Bu '*molla*' unvanlı terekelerde 1 '*efendi*', 1 '*çelebi*' ve 2 de '*şerife*' vardır. 1 terekede ise '*molla*'nın babası *hacıdır*. Diğer bir tereke ise '*molla*' aynı zamanda '*nalbant*'tır. Bu terekelerin değeri; en yükseği 177.5

³⁷ Orhan F. Köprülü, "Efendi", *İA*, IV, (İstanbul 1988) 132-133.

³⁸ A. J. Wensiack, "Mevlâ", *İA*, VIII, (İstanbul 1979), 163-164; Mehmet Z. Pakalın, *a.g.e.*, 549.

olup, diğeri daha düşüktür. M.Z. Pakalın, 'molla' için, *mevlevîyyet* payesi olan ülema için kullanıldığını söylüyorsa da, bu terekelerde pek anlaşılma-
maktadır.

Nezâket, incelik, beyzâde ve bilgelik gibi anlamlar ihtiva eden ve günümüzde bile sevecenliği, müşfikliği hatırlatan anlamlarla yüklü olan 'çelebi'³⁹, 8 terekede (toplam 14 kere) geçmektedir. Bunlardan 3'ü tereke sahibi, diğeri çocukları veya akrabasıdır. 3 tanesinde de tereke sahibinin yanı sıra çocukları (biri hariç toplam 7 çocuk) da 'çelebi'dir. 'Çelebi' unvanı bulunan terekelerde toplam 12 tane 'seyyid', 'hac' ve 'ağa' vardır. Tereke sahibi olan 3 çelebi'ye ait terekenin biri 526.5 kuruş, diğeri 1919 ve sonuncusu da 13 713 kuruştur. Tereke sahibinin 'çelebi' olmadığı durumlarda da, tereke değeri 500 kuruştan az değildir. Bundan şu sonuç çıkarılabilir: Değişik zamanlarda farklı anlamlar yüklenen 'çelebi' bu dönemde, köklü (asil) ve zengin ailelerin okumuş çocuklarına verilen bir isim olmalıdır. Daha sonraları, çocuk iken aldığı bu unvan devam etmektedir.

Bu kısımda, terekelerde geçen askerî ve idarî unvanlardan bahsedilecektir. Bunlardan en çok kullanılanı 'ağa' dır. Sözlükler ağa kelimesinin şah, büyük erkek kardeş, amca, dayı, reis, eşraf ve bazen de büyük arazi sahibi manasında kullanıldığını yazmaktadır. Ancak ağa, Osmanlı devlet ricalinin orta tabakasından olanların büyük bir kısmına -özellikle yeniçerilere- verilmiş bir unvandı. İçlerinden tahsil görmüş olanlar olduğu gibi olmayanlar da vardı. Bunun bir sonucu olarak, bu gün bile halk kitlesi, 'ağa' kavramında bir mağrurluk ve büyüklük hisseder. Bunun ötesinde, 'ağa'nın himayeci ve koruyucu vasfı da vardır. Bunu halk, "Beylik vurmaya, ağalık vermeye olur" ata sözüyle sembolleştirmiştir⁴⁰.

Bunların yüksek askerî sınıfa mensup olduğu, terekelerin değerinin yüksekliğinden de anlaşılmaktadır: Sadece iki tanesinin 477 ve 786 kuruş; bunların dışında kalanların hepsi 1000 kuruşun üzerinde tereke değerlerine sahiptir. 13 terekede 'ağa' unvanı kullanılmaktadır ki, bunun 9'u tereke sahibidir. Bu terekeler içinde toplam 23 kişinin unvanı 'ağa'dır. 16 tanesinde, 'es-seyyid', 'efendi', 'bey', 'çelebi' ve 'el-hac' olan şahıslar da vardır. 2 terekede, tereke sahibinin çocukları da 'ağa' dır. Yine bazı tereke sahiplerinin babalarının da 'ağa' olduğu görülmektedir. Bu grup içinde, ilk bakışta, 'a-

³⁹ W. Barthold, "Çelebi", *İA*, III, (İstanbul 1988), 369.

⁴⁰ Cl. Huart, (İsmail H. Uzunçarşılı tashihli), "Ağa", *İA* I, (İstanbul tarihsiz), 146-147.
178

ğâ'lığın aile içinde sürdürülmeye çalışıldığı, münasebette bulunduğu yakın çevresinin de yine elit çevre olduğu ve gelirlerinin çok yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

'Bey' ve 'beşe' unvanına sahip olanlara gelince; bunlar 'ağa'ya nispetle hem sayıca daha azdırlar, hem de, terekelerinin değeri çok düşüktür. 7 terekede 'bey'⁴¹ unvanı kullanılmaktadır. İki terekede, yakın akraba için de aynı unvan kullanılmış olduğundan toplam 9 'bey' vardır. 'Bey' unvanı bulunan terekelerde ikinci bir 'bey' unvanlı şahsın bulunmasının yanı sıra birer 'çelebi' ve 'ağa', 3 tane *hacı* ve bir de 'şerife' vardır. 'Bey' unvanı bulunan terekelerin tereke değerleri (2 tanesinin dışında ki, biri 1220 kuruş diğeri 666.5 kuruştur) hepsi 400 kuruşun altındadır.

'Beşe' unvanı bulunanların tereke değer 'bey'lerinkinden daha düşüktür. Biri hariç (380 kuruş) diğerleri 100 kuruşun altındadır. Toplam 8 terekede geçen 'beşe' unvanının⁴² 4'ü tereke sahibine aittir. Diğerleri tereke sahibinin akrabalarının unvanıdır. Sadece bir tereke sahibinin unvanının yanında 'kara' lakabı vardır. Öyle ki, 'beşe' unvanlı kişiler, yeniçeriler arasında ileri gelenler diye vasıflandırılırken, 'beşe'lere ait terekeler arasında, kendi unvanlarından başka hiç kimsenin ne lakabı ne de unvanı vardır. Böylece bu grubun, diğer askerî ve elit kitleye fazla karışmadığını söyleyebiliriz.

Askerî sınıfa mensup olduklarını belirten unvanların son olarak bir tane tereke sahibi 'halife' ve bir tane de, 'ağa'ya ait bir tereke sahibinin babası konumunda 'paşa' tespit ettik. Bunlar hakkında, eldeki bu bilgiler yetersiz olduğundan, sadece tespitin ifadesiyle yetinilecektir.

Bütün bu gruplandırmaların dışında mütalaa edilen ve birer adet tespit edilen, diğer unvan ve lâkaplar şunlardır: Zimmîye ait olmak üzere 'keşiş'; yaptığı işi anlatan lâkaplardan 'nalbant', 'saatçi' ve 'mazıcı'; kişinin kendi vasfını ifade eden 'kara' ve son olarak, *zadegân* ailesine mensup olduğunu bildiren 'bağçecizâde' diye bir lâkap vardır.

EKONOMİK DURUM

Bu bölümde, tereke sahiplerinin, miras olarak geriye bıraktıkları mallarının kadı tarafından ya takdir ya da satılmasından elde edilen paraların kayıtları esas alınarak değerlendirme yapılacaktır.

⁴¹ M.F. Köprülü, "Bey", *İA*, II, (İstanbul 1979), 579-580.

⁴² B.S. Baykal, *Tarih Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1981², 21.

Terekelerde bu konuda dikkate alınabilecek iki kayıt vardır: Biri, kadının vergileri ve masrafları varsa murisin mihr ve diğer borçları düşülmeden kaydedilen miktardır. Bu, tereke sahibinin geriye bıraktığı malların değerinin tamamını ifade eder. Bu nedenle de belgede '*cem'an yekûn*' diye yazılıyor. Diğeri de, yukarıda sayılan kalemlerdeki gibi vergileri, borçları ve masrafları düşüldükten sonra varislere paylaşılacak olan miktar; buna da belgede '*sahihü'l-bâkî*' deniliyor. Burada her iki rakam ayrı ayrı alınıp, herhangi bir farkın ortaya çıkıp çıkmadığı da değerlendirilecektir.

Verilerin değerlendirmesine geçmeden evvel bazı hususların aydınlatılması gerekir: Yırtık olması, okunamaması gibi çeşitli sebeplerle, 198 terekenin 185'inin yekûnu esas alınmıştır. *Sahihü'l-bâkî*lerin toplamı ise 179'dur. Terekelerin yekûnlarının değerinin toplamı 130 555 kuruştur. *Sahihü'l-bâkî* toplamı da 110 336 kuruştur. Aradaki 20 219 (%15.48) kuruşluk bölüm, murisin borçları ve diğer masrafları çıkarıldıktan sonra kadıların vergi olarak aldığı miktardır. Bazı terekelerin borcu, tereke değerinden fazla çıktığından varislere taksim edecek bir şey kalmamaktadır. Yine bir tanesinde de, tereke değeri, hanımına vereceği mihr-i müeccelin yarısı kadarını teşkil ettiğinden terekenin tamamı kadına verilmiş, diğer mirasçılara hiçbir şey kalmamıştır.

TABLO XII: TEREKE SAHİPLERİNİN TEREKELERİNİN MADDİ DEĞERİ

Grup	Yekûn Miktarı				Sahihü'l-Bâkî			
	Tereke		Toplam Mik.		Tereke		Toplam Mik.	
Kuruş	(Adet)	(%)	Kuruş	(%)	(Adet)	(%)	Kuruş	(%)
0-99	20	10.81	1564	1.19	31	17.31	2243.5	2.03
100-199	37	20	5150.5	3.94	33	18.43	4530	4.10
200-299	23	12.43	5896	4.51	26	14.52	6454	5.84
300-399	18	9.72	6528.5	5	17	9.49	5903	5.35
400-499	15	8.10	6688	5.12	13	7.26	5867.5	5.31
500-599	10	5.40	5339.5	4.08	8	4.46	4535	4.11
600-699	9	4.86	5791	4.43	8	4.46	5149	4.66
700-799	10	5.40	5829	4.46	11	6.14	8135.5	7.37
800-899	7	3.78	5739.5	4.39	2	1.11	1683.5	1.52
900-999	4	2.16	3815	2.92	5	2.79	4803.5	4.35
1000-1099	4	2.16	4172.5	3.19	3	1.67	3212	2.91
1100-1199	4	2.16	4589	3.51	3	1.67	3536	3.20
1200-1299	4	2.16	5003.5	3.83	1	0.55	1250	1.13
1300-1399	2	1.08	2786	2.13	3	1.67	4146.5	3.75
1400-1499	5	2.70	7194.5	5.51	-	-	-	-
1500-1599	1	0.54	1552	1.18	1	0.55	1514	1.37
1600-1699	-	-	-	-	1	0.55	1684	1.52
1700-1799	2	1.08	3498	2.67	2	1.11	3508	3.17
1800-1899	2	1.08	3735.5	2.86	4	2.12	7367	6.67
1900-1999	3	1.62	5846	4.47	1	0.55	1909	1.73
2000-2999	5	2.70	13942	10.67	4	2.12	10669.5	9.67
10000'den yukarı	2	1.08	25895	19.83	2	1.11	22235.5	20.15
Toplam	185	100	130 555	100	179	100	110 336	100

Mevcut rakamlar, Tablo XII'de de görüldüğü üzere, incelemede kolaylık olsun diye terekeleri küçük gruplar halinde, 100 kuruşluk bölümlere ayırdık. Ortaya şu tablo çıkmıştır: Tereke değeri azaldıkça, tereke sahiplerinin sayısında artış vardır. Terekelerin değerlerine göre, büyük, küçük ve orta olmak üzere yaptığımız ayırımında, 0-499 kuruş arasında, tereke sahiplerinin % 61.62'si (114 tereke sahibi) toplandığı halde, bunların tereke değerleri toplam içinde ancak % 19.76 (25 827 kuruş)'sını teşkil etmektedir. Tereke sahipleri ile tereke değerlerinin oranlarının birbirlerine en yakın olduğu yer 600 ile 699 kuruş grubunda yer almaktadır. Bu nedenle, burayı orta grup diye nitelendirdik. Buna göre orta grupta % 15.68 (29 kişi) toplanırken, bunların tereke değerleri de % 12.97 (16 959.5 kuruş) oranındadır. Üst grupta da, tereke sahibi sayısı az olmasına karşılık, tereke değerleri çok fazladır. Burada bulunanların oranı % 22.70 (42 kişi) olmasına karşılık tereke değerlerinin oranı % 67.33 (87 768.5 kuruş)'e çıkmaktadır⁴³. Murisin varislere intikal eden tereke değerlerine göre, alt grupta yer alan tereke sahiplerinin oranı % 67.03 (120 kişi) iken, bunların tereke değerlerinin oranı % 22.63 (24 998 kuruş); orta grupta % 15.06 (27 kişi)'ya oranla % 16.14 (17 819.5 kuruş) ve üst grupta da % 17.91 (32 kişi)'e oranla % 61.23 (67518.5 kuruş) oranında yığılma yer almaktadır.

Burada da görüldüğü gibi, tereke değerleriyle gruplar arasında ters orantı vardır. Alt grupta tereke sahibi olan şahıs sayısı fazla iken tereke değerleri az, üst grupta da tereke sahibi olan şahıs az iken tereke değerleri fazladır. Ancak, 500 – 799 kuruş arasında tereke değeri olanlarda değer oranı ile tereke sahibi oranı arasında bir yakınlık vardır. Bu grubu, gerçek hayatta da, gelir durumu orta seviyede olanlardan saymak mümkündür.

Sonuç

Kayseri'nin 1700-1730 yıllarına ait şer'îye sicillerinde bulunan tereke defterine dayalı olarak yapılan bu araştırma, dönemin nüfusu, hâne sayısı,

⁴³ Baktığımız terekelerde kişilerin meslekleri açık olarak belirtilmemiştir. Ancak, Tokat'taki bazı meslek erbabına ait tereke değerlerini vererek, –sağlıklı netice vermeyeceğini bilsek de- bir kıyaslama imkanı elde edebiliriz: En az tereke değeri bir çiftçiye aittir: 207 kuruş; Tokat voyvodasının tereke değeri 69 880 kuruş; asker kökenli es-seyyid, 4000 kuruş; hekim 1442.5; bakkal, 2 226; asker kökenli ağa 13 600 kuruştur. Bu veriler için bkz. Rifat Özdemir, "Tokat", 130 vd.

çocuk ve eş sayıları, isimleri, lâkap ve unvanları ile ekonomik durumları üzerine yapılmıştır.

Bu dönemde Kayseri'de nüfusun %70 müslim %30 gayrimüslim oranında olduğu görülmektedir. Kayseri'de yaşayan insanların aile, başka bir ifade ile hânede yaşayan insanların sayısının en fazla 5,21 olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada, hâneyi teşkil eden önemli gruplarından birisi olan çocukların niceliği büyük bir önem taşır. Bunların dağılımı 1-9'a kadar olmakla beraber, ailelerin yığıldığı nokta 1'den 4'e kadar çocuğu olanlardır. Bunun yanında aile başına düşen ortalama çocuk sayısı da 2,94'tür. Hem çocuk sayılarında hem de aileyi oluşturmada önemli bir unsur gibi görünen evlilikte çok eşli olmak durumu da tespit edilerek değerlendirilmiş, bunun da % 10 civarında olduğu tespit edilmiştir. Bu çok eşle evliliklerde 1'i üç kadınla evli, diğerlerinin iki kadınla evli olduğu anlaşılmıştır. Belki başka sebepleri de olmakla beraber kaynaklardan anlaşılabilirdiği kadarıyla, bu tür evliliklerde daha ziyade çocuk sahibi olma düşüncesi etkili olmuştur.

Bu dönemdeki insanların isimleri de, zihniyetlerini, düşünce dünyalarını ve sosyal karakterini göstermesi bakımından ilginç sonuçlara götürmüştür. Müslümanlar arasında çocuklarına dinî karakterli isimleri verme davranışında bir yığılma görülmektedir. Buradaki müslümanların %86'sı çocuklarına sadece 24 değişik isim verirlerken bu durum gayrimüslimlerde tam tersidir; onlar, aynı oranda çocuğa 96 değişik isim vermişlerdir. İsimlerin yanında kullandıkları lâkap ve unvanlara gelince; en fazla *hacılar* vardır. Bu *hacıları seyyidler, efendiler, mollalar, çelebiler, halifeler, ağalar, beyler ve beşeler* takip etmiştir.

Terekelerin maddî değerleri 32 kuruştan 12182 kuruşa kadar çıkmakla beraber buradaki insanların % 61'inin 500 kuruşun altında tereke değerlerine sahip oldukları anlaşılmıştır; ayrıca, bunların 600-700 kuruş arasında bir ortalamaı meydana getirdikleri görülmüştür.

TABLO XIII: 198 TEREKE SAHİBİNİN ÖZET BİLGİLERİ/a

Sıra No	Tereke Sahiplerinin İsimleri	Çocukları											YEKÜN	BAKİ	Def.N Syf.N	
					Erkekleri			Kızları			H	Diğer				
		Z	K	Eş	S	K	B	S	K	B						
1	el-Hac Halil b. Hüseyin			1			1			1				1006.5	733	107/99
2	Haton b. Karakoç	z	k										1	229	219	107/159
3	Mustafa b. Abdurrahman			1			1							213.5	48	107/154
4	Marat v. Yuri	z		1		2			4				2	1246	1198	108/28
5	Hüseyin b. Mustafa			1		3								122	118.5	109/135
6	es-Seyid İbrahim b. es-Seyid el-Hac Mustafa			1				2	2				1	1437.5	1394.5	109/139
7	Bali v. Pedro	z		1		2							1	1167.5	1078	109/85
8	Osman b. Hasan			1		2			1					190	185	109/159
9	Bogos v. Kays	z		1		1		1	3					350	339	109/159
10	es-Seyid el-Hac Hasan b. Ömer			1		1			1					502	485	109/141
11	Serkiz v. Kaban	z		1		3		1						1486	1387	109/156
12	Tavid v. Merderos	z		1		4						1		1072	408.5	109/157
13	es-Seyid Ömer b. es-Seyid Fethullah			1								1	1	410	342.5	111/59
14	Marat v. Enestas	z		1					1				3	1017	986	111/61
15	es-Seyid Ebubekir b. Mustafa			1		1				1			1	259	230.5	111/10
16	Marat v. Lirabin	z		1		1			2					201	193.5	111/10
17	Şerife Emine b. Seyid el-Hac Mehmed		k	1					2				1	252	233	111/10
18	Debimteri v. Marat	z											3	2508.5	2397.5	111/11
19	Mazıcı Ömer b. Mehmed			1		1			2					-	124	111/13
20	Hasan b. Molla Cafer			1		1							1	200	114	111/13
21	Aiçe b. el-Hac Veli		k	1			4			2			1	118.5	114.5	111/14
22	el-Hac Mahmud b. el-Hac Mehmed			1		2			1					515	500	111/20
23	Toros v. Kibril	z		1		1			1	1				162	156.5	112/20
24	Aiçe b. Seydi		k	1					4				3	115	108.5	112/25
25	Cafer Çelebi b. Mehmed Ağa			1	2			1						666.5	-	112/36
26	Musa Beğ b. Mehmed			1	1	2			1					250	212	113/88
27	İbrahim b. İbrahim			1	1	2			2					155	138	113/89
28	es-Seyid Derviş Ağa b. es-Seyid Mehdi Çelebi			1		2			1				1	926	901	113/90
29	el-Hac Hüseyin b. Emrullah			1		2			1					634.5	475.5	113/91
30	el-Hac Ahmed b. Abdullah			1	1			3	1					495	481	113/91
31	es-Seyid Ahmed b. es-Seyid el-Hac Mustafa			1		2		1	2				1	243	236.5	113/92
32	Ahmed b. Mustafa			1	2	1			1					112	65.5	113/92
33	el-Hac Ebubekir b. İbrahim			2		3			3					394.5	264	113/94
34	el-Hac Mehmed b. Şaban			1		2			1					78	75	113/98
35	el-Hac Halil b. Mehmed			1	1			1						711.5	545	113/98

Sıra No	Tereke Sahiplerinin İsimleri	Çocuklan											YEKÜN	BAKİ	Def.N Syf.N	
		Erkekleri						Kızları			H	Diğer				
		Z	K	Eş	S	K	B	S	K	B						
36	el-Hac Şaban b. Veli			1	1	1				1				593.5	575.5	113/99
37	Ene b. Kelikos	z	k	1									2	165	160	113/99
38	el-Hac Mustafa b. Selim			1	1	1				1				385	373	113/100
39	Hadice b. Abdullah		k			1				2			1	108	104	113/101
40	Şerife Saliha b. es-Seyid Mustafa		k	1		2				1			1	-	-	113/101
41	(Zimmî Erkek)	z		1		3				1			1	1865	1801	113/102
42	Molla Hüseyin b. Yusuf			1		1						1		97	72	113/102
43	Molla Mustafa b. Mehmed Efendi			1						4			1	132	107	113/103
44	Aişe b. Mehmed Efendi		k							4				55	42	113/103
45	Şerife Sabire Hanım b. es-Seyid Mustafa es-Seyid Mustafa Efendi		k										2	-	-	113/103
46	(Zimmî Erkek)	z		1								2		442	427.5	113/104
47	Çesimi v. Marat	z		1	1					5			1	214.5	207.5	113/104

TABLO XIII: 198 TEREKE SAHİBİNİN ÖZET BİLGİLERİ/b

Sıra No	Tereke Sahiplerinin İsimleri	Çocuklan											YEKÜN	BAKİ	Def.N Syf.N	
		Erkekleri						Kızları			H	Diğer				
		Z	K	Eş	S	K	B	S	K	B						
48	Molla Cafer b. Ahmed			1			2			1				144.5	142.5	113/104
49	Mehmed b. Molla Cafer			1		1				1			1	-	-	113/104
50	Esmâ b. el-Hac Ramazan		k			1				1			1	-	-	113/104
51	(Müslim Erkek)			1			2			2			1	111	53.5	113/106
52	Fatma b. el-Hac Abdülkerim		k	1		1							1	99	96.5	113/106
53	Marat v. Karabet	z		1									2	1077	1045	113/106
54	es-Seyid Abdullah Efendi b. es-Seyid Ahmed Efendi			1		1		1						432		113/107
55	Mehmed b. el-Hac Süleyman			1	1	2				1				154	150	113/107
56	(Müslim Erkek)			1						1	1			703	604	113/108
57	el-Hac Hasan b. Hasan			1	2			2						746	723	113/108
58	Sefer v. İsa	z		1		1				1		1	1	1264.5		113/114
59	Belkis b. Abdülmennan		k	1			2			2				134	86	113/115
60	Aişe b. İbrahim		k	1		1							1	72	60	114/146
61	Mikail v. Fahkoç	z						1						237	225	114/146
62	el-Hac Ahmed b. el-Hac Mehmed			1				2						1126.5	996	114/147
63	Hidir v. Yaseb	z		1		1				1			1	685	658	114/150
64	Bugdis v. Asayi	z			1			2						2962	2875	114/151
65	Andriyanos v. Hasvan	z		1	5									512.5	498.5	114/156

Sıra No	Tereke Sahiplerinin İsimleri	Çocukları											YEKÜN	BAKİ	Def.N Syf.N	
					Erkekleri			Kızları			H	Diğer				
		Z	K	Eş	S	K	B	S	K	B						
66	Yasef v. Andriyanos	z		1					2				4	-	-	114/156
67	Hasan b. Şaban			2		2								295	285.5	114/156
68	İstankır b. Yaseb	z	k	1		1			1					814	751	114/159
69	el-Hac Mehmed			1		1			1					160	153.5	114/161
70	el-Hac Kara Mustafa Beşe b. Yusuf			1					1			3		82.5	79	114/162
71	el-Hac Hüseyin b. el-Hac Bayram			1	2	1			3	1				1756	1709	114/162
72	Ömer b. Hasan			1	1				1					612	595.5	114/166
73	Hasan b. Ömer			1							1	1		-	-	114/166
74	Karet v. Mirem	z		1	4				2	1				269	259	114/167
75	Yusuf b. Abdullah			1	1	3					1			455	440	114/105
76	Ali Efendi b. Ahmed			1		2			2					88	83	115/105
77	Karabet v. Davit	z		1					3				7	124	110	115/106
78	Sabiha b. Ebubekir		k	1	2	1			2					800	588	115/115
79	Mehmed Ağa b. Ali Ağa			1	3									1104	1089	115/124
80	es-Seyid Hüseyin Ağa b. Mehmed Ağa			1		2			1			1		477	-	115/124
81	İnsidaş v. Satı	z		1		2			1					613	556	115/133
82	Miyase b. Ömer b. Sefer		k	1								1		410	-	115/133
83	Şerife Aişe b. Hacı Hasan		k	1		1			2					370	359	115/136
84	İsmail b. Resul			1	2				1					77	64	115/137
85	Ağsapon b. Edenhori	z	k	1	1				1			2		605	565	115/137
86	Ene b. Semiyoluk	z	k		2							1		183	177	115/138
87	Osman b. Veli			1			2		3			2		148.5	90	115/138
88	es-Seyid el-Hac Ali b. el-Hac Ali			1	1				3					1455.5	725	115/139
89	Elton b. Eriton	z	k	1								3		70.5	68	115/140
90	Sugar v. Karib	z		1	3				1			1		998	967.5	115/140
91	Kuridok v. İsa	z		1	2				2					257	239.5	115/143
92	Kizirkeş v. Merderos	z		1					2			2		99.5	96	115/146
93	Ali b. el-Hac İbrahim			1		2					1			552	265	115/154
94	Osman b. el-Hac Veli			1		1			1					707	667	115/154
95	Oğurlu v. İstenak	z		1								1		104	99.5	115/156
96	el-Hac Murad b. Osman			1	1	1			2	1				387	277	115/158
97	Ahmed b. Bayezid											2		360	354	116/8
98	Halil b. Bayezid			1			1							295	289	116/8
99	İbrahim Beşe b. Abdullah				2	1			3	1				462.5	443	116/13
100	es-Seyid Lütfullah Ağa b. es-Seyid Abdullah Efendi				3	1			4					1392	1250	116/16
101	İbrahim Beğ b. Mehmed Beğ			1		3			1	1		2		1220	1177	116/21
102	İbrahim Beğ b. Ömer			1		2			2					167.5	151	116/22

Sıra No	Tereke Sahiplerinin İsimleri	Çocukları											YEKÜN	BAKİ	Def.N Syf.N	
					Erkekleri			Kızları			H	Diğer				
		Z	K	Eş	S	K	B	S	K	B						
103	Ali Efendi b. İbrahim			1	1	1				1				246.5	221	116/23
104	el-Hac İbrahim Beğ b. Ali			1		2							1	381.5	367	116/139
105	Abraham v. Felbos	z		1			1							276.5	254.5	116/140
106	Zekeriya v. İsa	z		1				4					2	702.5	680	116/156
107	Havr v. Marat	z		1		1			2					838	809.5	116/161
108	es-Seyid el-Hac Yahya Çelebi b. es-Seyid Ahmed			1	3				1					13713	11788	117/17
109	el-Hac Ali b. Abdullah					2								990	-	117/30
110	es-Seyid Mustafa Efendi b. es-Seyid Hüseyin Efendi				1	1		1						901	267	117/30
111	Kırkor v. Ecebalı	z			2			5						674.5	654.5	118/7
112	Sefer v. Karabet	z		1	3			1				1		1918	1876	118/13
113	Pavlos v. Karabet	z		1	1	1		1	1					*	*	118/13
114	el-Hac Veliyuddin b. Hamza			1	1	2			1					128	123	118/16
115	İmmadon v. Andon	z		1					2				5	180	174	118/17
116	Halil Efendi b. Mehmed			1		1			2					168	43.5	118/26
117	Sefer v. Andon	z		1		1							5	573	145	118/30
118	Molla Ali b. Mehmed			1		1							1	171.5	74.5	118/31
119	Bağçecizâde el-Hac Mehmed			2	3	1		1						12182	10447.5	118/118
120	es-Seyid Osman b. es-Seyid İbrahim			1					1				2	1273	625.5	118/120
121	Fatma b. Abdullah		k	1			1							50	48	118/123
122	Hüsnüye b. Receb			1									1	32	31.5	118/124
123	Hüseyin Beşe b. Hüseyin			1		2			1					131	86	118/124
124	İbrahim			2	1	4		1						92	-	118/125
125	Harirbali v. Ahudar	z		1	2			4						232	225	118/127
126	Mustafa b. Cafer			1		3			1			1		65	28	118/128
127	Kasım b. el-Hac Süleyman			1	1	1		1	1					433	420.5	118/128
128	Ahmed b. İlyas			1		1			1					555	247	118/129
129	es-Seyid el-Hac Necmi Çelebi b. Ebubekir			1					3			1		526.5	456	118/130
130	Şerife Fatma b. es-Seyid el-Hac Necmi Çelebi		k										4	101	91	118/130
131	Mecnune b. Buvan	z	k	1									8	124	120	118/130
132	el-Hac Mehmed b. İbrahim			3	2	3		1	1		1			-	-	120/101
133	el-Hac Mustafa Beğ b. Mehmed			1		1		1	1					360.5	323	120/105
134	el-Hac Mehmed b. el-Hac Hamza			1		2			2					1404.5	874	120/110
135	el-Hac Yunus b. el-Hac Mehmed				2									-	638	120/146
136	el-Hac Musa b. el-Hac Yunus			2		1		1	1					319	307	120/146
137	el-Hac Yakub b. Ömer			1	2			1	1					269.5	100.5	120/151
138	el-Hac Mehmed b. el-Hac Yakub			1		1			1					96	94.5	120/151

Sıra No	Tereke Sahiplerinin İsimleri	Çocuklan											YEKÜN	BAKİ	Def.N/ Syt.N	
		Erkekleri						Kızları			H	Diğer				
		Z	K	Eş	S	K	B	S	K	B						
139	es-Seyid el-Hac Abdulkarim b. es-Seyid Mustafa			1		2				2				250	162	120/151
140	es-Seyid el-Hac Kasım b. el-Hac Veli			1		1								330	316.5	120/153
141	Satı b. Hasan													99	95	120/157
142	el-Hac Mehmed b. Veli			1	1	1			1				1	2686	2642	120/160

TABLO XIII: 198 TEREKE SAHİBİNİN ÖZET BİLGİLERİ/c

Sıra No	Tereke Sahiplerinin İsimleri	Çocuklan											YEKÜN	BAKİ	Def.N/ Syt.N	
		Erkekleri						Kızları			H	Diğer				
		Z	K	Eş	S	K	B	S	K	B						
143	el-Hac Süleyman b. Veli			1		1								*	*	120/160
144	el-Hac Halil b. Ali							1	1				2	427	120	120/167
145	Emine b. Ahmed Efendi		k	1					1					371	360	120/167
146	Halil Beşe b. Salih			2	1	1		2	2					81	-	121/53
147	(Müslim Erkek)			1									2	379	336.5	121/149
148	Halil b. Mustafa			1					1			1	112	58	121/149	
149	el-Hac Mustafa b. el-Hac Ebubekir			1	2			1	1			1	1411	1365	121/156	
150	Abraham v. Toros	z		1	1									170	115	121/158
151	Bogos	z		1	3									509	491	121/164
152	Merderos v. Bogos	z		1		1			1			1	-	-	121/164	
153	Sefer v. Yaseb	z		1	1	1		1	3				1742	1684	121/176	
154	Saye Hatun b. Asudadır	z	k	1					2			2	352.5	341.5	121/197	
155	Osman b. Ebubekir			2	1	1							91	87	121/198	
156	Hüseyin Halife b. el-Hac Mustafa			1				1				2	378	298	121/199	
157	Murtaza b. Kasım			1	2			1					108	104	121/204	
158	Eriton v. Ekubek	z		1					1		1		114.5	110	121/205	
159	Ağak v. Nikegos	z		1	2			3					163.5	157	121/207	
160	el-Hac Ali b. Handan			1	2	1		4					2911	1799	121/208	
161	el-Hac Mehmed b. Hızır			1	4			3			1		611	590	121/210	
162	Hadice b. Ebubekir		k	1		1						2	270	260	121/211	
163	el-Hac İshak b. el-Hac Hasan			1	1	1			1				1870.5	1804	121/213	
164	Beryam v. Tehrupirdi	z		1				4					431	356	121/228	
165	es-Seyid Süleyman Efendi b. es-Seyid Mahmud								1			2	323	293	121/232	
166	Asiye b. el-Hac Hüseyin		k	1					1			3	168.5	162	121/233	
167	Hasan b. Mehmed			1	2	1		1	1				450	435	122/246	
168	Ayaz v. Braşkuh	z		1		1							735	714	122/28	
169	es-Seyid el-Hac Ahmed Çelebi b. es-Seyid Kasım			1		3			1			1	1941	1886	122/29	

Sıra No	Tereke Sahiplerinin İsimleri	Çocuklan											YEKÜN	BAKİ	Def.N Syf.N
		Erkekleri						Kızları			H	Diğer			
		Z	K	Eş	S	K	B	S	K	B					
170	Hacı Mehmed b. Hacı Mustafa			1					1		1		689.5	622	122/31
171	Mehmed Beşe b. Salih			1	2	2			4		1		501	329	122/34
172	el-Hac Mustafa b. Veli			1					2			1	490.5	352	122/40
173	Yazgöl b. Ace Hidir	z	k									1	102	98	122/41
174	David v. Serkiz	z		1		1						1	1552	1514	122/46
175	Kereki v. Marat	z		1		1			2		1		1191	1161	122/50
176	Mehmed Beşe b. Yusuf			1				1	1			2	380	370	122/51
177	Mehmed b. Ali			1		1			2				845.5	755	122/54
178	Gülhatun b. Kırkor	z	k	1		1			1				390	377	122/55
179	Safiye b. Mustafa			1								1	235.5	227	122/60
180	Mahmud b. Halil			1		2		2	1				66	63.5	122/61
181	es-Seyid Abdurrahman Ağa b. Ahmed Ağa			1		2						2	100	96	122/62
182	es-Seyid Ömer Ağa b. Mehmed Ağa			1					1			2	73.5	71	122/63
183	Ahmed Ağa			1	2			1					733	702.5	122/64
184	es-Seyid el-Hac Ahmed Ağa b. es-Seyid Sadullah Ağa			1	1	1		1	2		1		1334.5	953	124/6
185	es-Seyid el-Hac Ömer b. es-Seyid Yusuf			1	1	1							800	776	124/22
186	es-Seyid el-Hac Abdulvahhab Ağa b. Ebubekir Paşa			2		3		2	1				1987	1909	124/23

TABLO XIII: 198 TEREKE SAHİBİNİN ÖZET BİLGİLERİ/d

Sıra No	Tereke Sahiplerinin İsimleri	Çocuklan											YEKÜN	BAKİ	Def.N Syf.N
		Erkekleri						Kızları			H	Diğer			
		Z	K	Eş	S	K	B	S	K	B					
187	es-Seyid el-Hac Osman b. Mahmud			1	1	1		1					2874.5	2755	124/36
188	el-Hac Hüseyin b. el-Hac Mehmed			1	1	2		1					822	761	124/114
189	İbrahim Beğ b. Mustafa			2					1		1		317.5	297	124/120
190	Tanrıverdi v. Şahbaz	z		1		4						1	453	-	124/138
191	Agriz v. Asudadır	z		1	1	2							228.5	217	124/144
192	Markos v. Merderos	z			1	1		2					160	156	125/62
193	Evadik v. Ayan	z		1				2					138.5	133	125/62
194	Molla Abdullah b. Ebubekir Efendi			1		1							-	141	125/66
195	Oğurlu v. Arzman	z		1	1							4	420	406	125/74
196	el-Hac Osman b. el-Hac Hasan			1				1				1	820	747	125/80
197	Şorife Aişe b. es-Seyid el-Hac Mehmed		K	1		1						1	237	205	125/90
198	el-Hac Mustafa b. Ali			1	2	2		2	3				791	768	125/91
	T O P L A M	60	33	187	111	165	19	106	153	13	17	140	130320	110356	

TABLO İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR:

- Z:** Zimmîlere ait terekeler.
K: Kadınlara ait terekeler.
Eş: Tereke sahiplerinin eşleri.
S: Sagir kız veya erkek çocuğu.
K: Kebir
B: Sağır veya kebir olduğu belirtilmeyen
H: Anne karnındaki çocuk, hamile kadın.
Diğer: Mirastan pay alan kardeş, kardeş çocukları, amca, amca çocukları, dede ve nine gibi yakınlar.
Def.N/ Syf.N: Adı geçen terekelerin Kayseri sicillerine ait defterleri/ ve sayfaları gösterir.

BİBLİYOGRAFYA

- Aksan, Doğan, *Her Yöntüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara 1995.
Arendonla, C. Von, “Şerif”, *İA.*, XI, (İstanbul tarihsiz).
Baltacı, Cahit, “Şer’iye Sicillerinin Tarihsel Önemi”, *Osmanlı Arşivleri Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul 1985.
Barkan, Ömer L., “Tarihî Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”, *Türkiyât Mecmuası*, X, (1951).
-----“Edirne Askerî Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545-1659)”, *Belgeler* III/5-6, (1966).
Barthold, W., “Çelebi”, *İA.*, III, (İstanbul 1988).
Bayındır, Abdülaziz , *İslâm Muhakeme Hukuku Osmanlı Devri Uygulaması*, İstanbul, 1986.
Baykal, B. Sıtkı, *Tarih Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1981².
Bulliet, R. W., “First Names Political Change in Modern Turkey”, *İJMES*, 7/1976.
Darkot, Besim, “Kayseri”, *İA.* VI. (İstanbul tarihsiz)
Erdentuğ, Nermin, *Sosyal, Âdet ve Gelenekler*, Ankara 1977.
Ersoy, Osman, “Şer’iye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru”, *TAD.* XIII/24, (1979-1980).
----- “Şer’iye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru”, *AÜ. DTCF. Dergisi*, XXI/3-4 (1964).
Gökyay, Orhan Ş., (Hz.), *Dede Korkud Hikâyeleri*, İstanbul 1976.
Göyünç, Nejat, “Hâne Deyimi Hakkında”, *İÜEF. Tarih Dergisi*. 32, (1982).
Haig, T.W., “Seyyid”, *İA.*, X, (İstanbul tarihsiz).

- Halaçoğlu, Yusuf, "Şer'iye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", *İÜ. EF. Tarih Dergisi*, 30, (1976).
- Huart, Cl., (İsmail H. Uzunçarşılı tashihli), "Ağa", *İA* I, (İstanbul tarihsiz)
- İlgürel, Mücteba, "Şer'iye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", *İÜ. EF. Tarih Dergisi*, 28-29, (1975).
- İnalçık, Halil, "Bursa Şer'iye Sicillerinde Fatih Sultân Mehmed'in Fermânları", *Bellekten* XI/II (1947).
- İnan, Abdulkadir, "Türk Destanlarına Genel Bir Bakış" *Makaleler ve İncelemeler*, Ankara 1968.
- Jennings, Ronald C., "Urban Population in Anatolia in the Sixteenth Century", *İJMES*, 7 (1976).
- Köprülü, M. Fuad, "Bey", *İA*, II, (İstanbul 1979).
- Köprülü, Orhan F., "Efendi", *İA*, IV, (İstanbul 1988).
- Meydan Laurosse* "Unvan", XII.
- Meydan Laurosse*, "Lâkap", VII.
- Muinüddin Muhammed Emin Hirevî, *Maricu'n – Nübbivve, Altuparmak Peygamberler Tarihi*, sad. A. F. Meyan, İstanbul 1977³.
- Nagata, Yuzo, "16.yy'da Manisa Köyleri", *İÜ. EF. Tarih Dergisi*, 32, (Mart 1979).
- Oğuzoğlu, Yusuf, "Şer'iye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", *TAD.*, XIV/25, (1981).
- Oy, Aydın, Dede Korkut Kitabında Kahramanların Ad Almaları", *Türk Dili*, IX, (Ankara 1959).
- Özdemir, Rifat, "Şer'iye Sicillerinin Toplu Kataloğuna Doğru", *FÜ. SBED.* 1, (1986).
- "Şer'iye Sicillerinin Sosyo-Ekonomik Tarih ve Halk Kültürü Açısından Önemi", *I. Battalgazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Malatya 1986.
- "Tokat'ta Ailenin Sosyo-ekonomik Yapısı (1771-1810)", *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu*, Ankara 1987.
- Özergin, M. Kemal, "Türklerde Lâkap Alma Adetine Dair", *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi* 12/249, (Nisan 1970).
- Pakalın, Mehmed Z., *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I., İstanbul. 1983³.
- Sakaoğlu, Necdet, "Seyyidlik Sarığı Sarmak", *Tarih ve Toplum*, 3/14, (Şubat 1985).
- Sümer, Faruk, "Kayı", *İA*, C.VI., (İstanbul tarihsiz).
- Turan, Osman, *Selçuklular ve İslâmiyet*, İstanbul 1980³.
- Türk Ansiklopedisi*, XVIII, XXVIII, XXX.

- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Ankara 1972⁶.
- Ükütaşır, Şakir M., "Türklerde Ad Verme ile İlgili Âdet ve İnanmalar", *Türk Kültürü*, S.10 (Ankara 1963).
- Wensiack, A. J., "Mevlâ", *İA*, VIII, (İstanbul 1979).
- "Hac", *İA*, V., (İstanbul. 1988).
- Yeni Türk Ansiklopedisi*, III, IX.
- Yediyıldız, Bahaeddin, "Türk Vakıf kurucularının Sosyal Tabakalaşmadaki Yeri", *Osmanlı Araştırmaları*, III, (1982).
- Yücel Özkaya, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*, Ankara 1985.